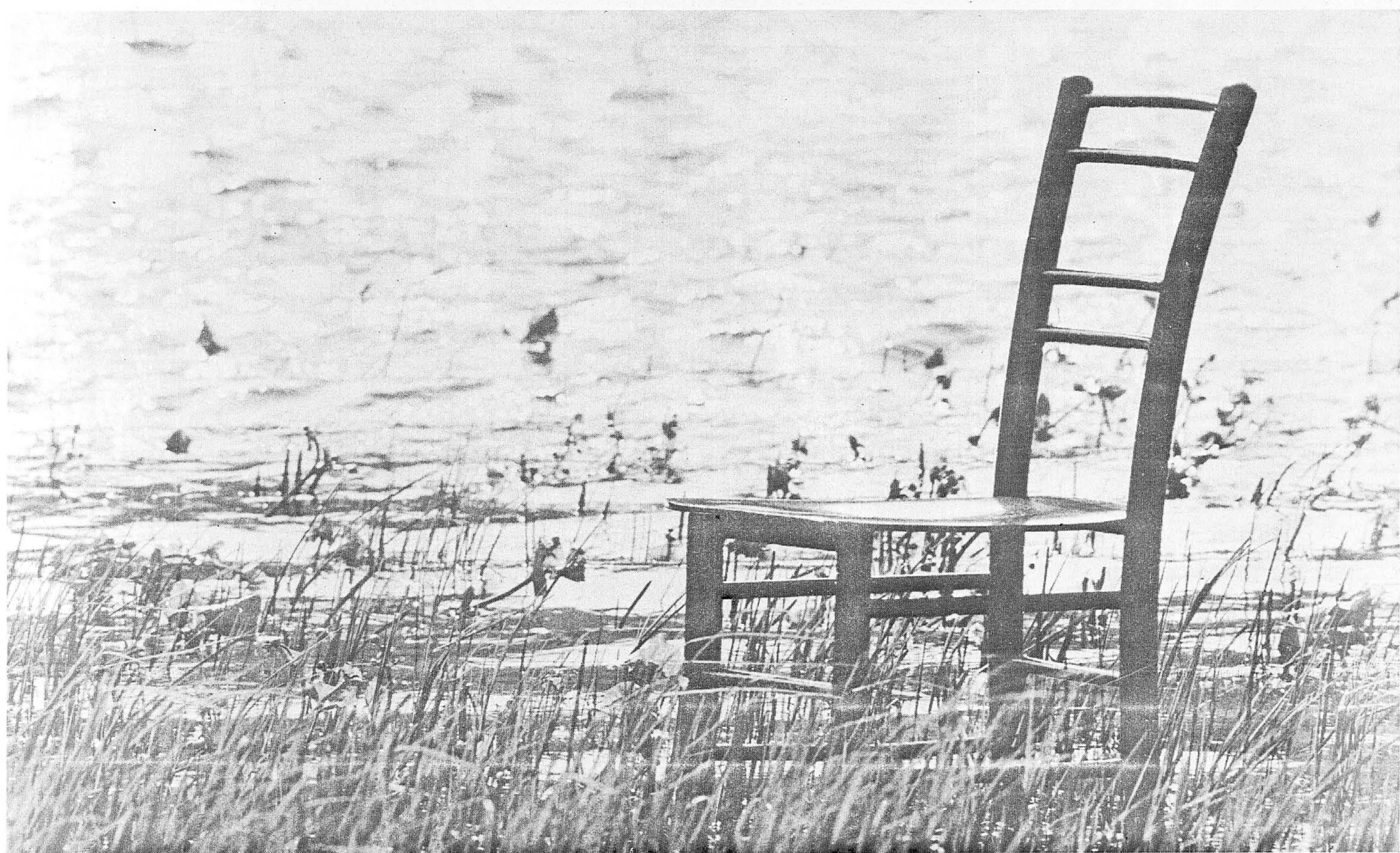

SOBOTNA PRILOGA

Zašiljene čelade

Z

maga, ki pa se je komajda še veselimo. To bi bila pravzaprav še najboljša definicija velikega plazu mednarodnega priznanja, ki se v teh dneh nezadržno grmadi nad slovensko državnostjo in ki bo verjetno »prizanesel« našim prijateljem na Hrvaškem. Te, kot kaže, čakajo modre čelade, ki jih bodo skoraj gotovo razporedili po frontni črti, ne pa po administrativni meji med Hrvaško ter Srbijo in Bosno in Hercegovino. Hrvaška, izmučena in malodane dotolčena, je očitno prisiljena sprejeti »mirovne« pogoje, ki zanjo pomenijo pravzaprav poraz. Srbov, ki jih že množično naseljujejo na »osvobojena« hrvaška ozemlja, diplomati ne bodo mogli več preganjati; ali bodo odšli sami, ker se bo prej ali slej zrušila velika Miloševićeva hišica iz kart, ali jih bodo izrinila druga, bolj trdoživa ljudstva.

Vrtenje Zemlje okoli sonca je praktično enakomerno, le da se na tistem delu njene poti, ko se začne približevati namišljeni točki novega leta, neverjetno okrepijo pričakovanja in vse se v resnici začne odvijati hitreje. Človeški svet je – vsaj iz našega zornega kota – v dneh pred božičem in novim letom dobesedno »pritisnil na plin« in dogodki, ki smo jih še pred kratkim videli v perspektivi kot brezkončno kalvarijo, se nenadoma odvijajo s filmsko naglono. Pregnali so nam vse dvome, da bodo mednarodnopravno priznali Slovenijo. Washington je napovedal, da bo priznal Ukrajino, kar je pravzaprav še veliko pomembnejša stvar, in ne navsezadnje imamo tu »rešitev« tudi za hrvaško-srbsko sestavljenko. Človeški kozmos tako še enkrat dokazuje, da se je božjemu povzpeli nad glavo: če se slednji še vedno lovi v svojih etičnih in moralnih dilemah, »božje ljudstvo« vselej najde vsaj zasilni izhod, četudi z dinamitom...

Ameriška politika, ki se po globusu giblje kot pregovorno neokretna velikanka (takšni so bili navsezadnje vsi imperiji), se je očitno le soočila z resnico, da se Sovjetska zveza ne da rešiti. V skladu s tem bo, kot kaže, z ravnimi partnerstvi prilagodljivo presedlala na svojo strategijo oporišče, od

Londona in Tokia v politični sferi do Ankare in Manile na pretežno vojaškem področju. Tako bo v prihodnje glavno »oporišče« na sovjetskih tleh kajpak Jelcinova Rusija, ki pa je vendarle še prevelika in sorazmerno premočna, zato ji kaže »odzvzeti Ukrajino, velikansko ozemlje in ljudstvo, ki utegneta biti v prihodnji globalni politiki zelo močan adut. Če se je vse to porodilo v glavi Busha, ne razmišlja pravzaprav nič drugače kot Napoleon, ki je nekaj časa imenitno obvladoval tedanja evropska razmerja med Rusijo, Avstrijo, Prusijo in Anglijo. Se ameriška politika »ozira« k Napoleonu ali se na poseben način vrača v obdobje po letu 1848, ko se je (evropska) Sveta aliansa izčrpalna in se je vse začelo tako rekoč znova?

Hrvaško smo v okviru razpada dveh vzhodnoevropskih imperijev že nekajkrat primerjali z Ukrajino, vendar vse kaže, da je za ameriško politiko, ki okoli sebe razpознаva le velike objekte, preprosto prelahen cilj. Petdeset-in-več milijonska Ukrajina je vsekakor dejavnik, ki bi ga samo popoln slepec v političnih kalkulacijah ignoriral, medtem ko sta Hrvaška in Slovenija dejansko drobiž, ki je v političnem knjigovodstvu nekaterih evropskih držav pomembna postavka, vendar se v opcijah Washingtona skorajda razblini. Šele zgodovina (spomnimo se, recimo, pričevanj C. L. Sulzbergerja) bo pokazala, kaj se je ameriškem zunanjepolitičnemu establishmentu motalo po glavi, ko so se v jugoslovanski krizi sicer odločili podpreti močnejšega, vendar na račun velike moralne hipoteke, ki bi utegnila v najslabšem primeru – seveda če bi za to obstajali ustrezní pogoji – eskalirati v neko različico Vietnamu.

Hrvaška si je seveda za kapitulacijo, ki jo očitno namerava podpisati Tudman, kriva predvsem sama: spomnimo se dolgega molka hrvaške politike, ko je po Jugoslaviji divjala protibirokratska revolucija, nečehnega omahovanja, »vzdržnosti«, ko je izbruhnila vojna v Sloveniji, impotentnega Tudmanovega »gandhijevstva« itd. Svet očitno ni več božje kraljestvo – če bi bil, bi

tudi papeževa beseda kaj zalegla za hrvaške katoličane, tako pa bodo očitno še enkrat nagrajeni »necivilizirani barbari«. Svet si s tem očitno zavestno nadeva na pleča novo odprto rano, in to tako rekoč sredi Evrope, saj bi bilo več kot iluzorno pričakovati, da se bodo Hrvati kar mimogrede sprijaznili z groteskno predstavo sirjenja srbskega operetnega imperija na njihov račun. Je Bush, pred čigar očmi se odvija razpad ruskega carstva, dejansko pripravljen podpreti nastajanje neke nove ultranacionalistične črne luknje sredi Balkana?

Če bo Evropa hrvaški problem konservirala s Tudmanovim podpisom (spomnimo se ob tem še kakšne generalske duše, recimo Petainu), bo pravzaprav na političnem področju odprla nov »javni dolg«, ki se bo prej ali slej končal z vojno. Tu se kajpak neha docela razumljiv slovenski egoizem, razvit v formuli, ki jo je naša diplomacija v minulih tednih dokaj uspešno »prodajala« po tujini in po kateri je slovenska stvar docela ločljiva od hrvaške. To je seveda res, vendar le v okviru političnega procesa: hrvaški Ciper na naših južnih mejah bo nedvomno dolgoročno destabiliziral tudi Slovenijo, ki bo hočeš nočeš zares prevzela vlogo sanitarnega kordona. Ljubljana bo požitljivo ponujala »storitev« modrim čeladim in mirovnim prizadevanjem nasploh, vendar jo bo to de facto lociralo v samo žarišče krize in jo uvrščalo v rang tretjerazrednih držav.

Če je bila Hrvaška v okviru procesa mednarodnega priznanja za nas mlinski kamen, obesen za vrat, se bo z globalno internacionalizacijo hrvaško-srbskega konflikta nedvomno revalorizirala v absolutno prioriteto slovenske zunanjepolitične problematike. Ambicija, da bi Slovenija na balkanskem predverju igrala vlogo, ki je v času hladne vojne pripadala nevtralni Avstriji, je iluzorna, saj bi nas že narava odnosov potiskala od nevtralnosti k samemu središču krize. Z drugimi besedami: Slovenija bo z »vročo« južno mejo permanenten politični nedonošenček in celo invalid, nekakšna podalpska različica natov-

ške Turčije. Zato je v njenem interesu, da se jugoslovanski problem v naslednjih fazah zares reši »integralno«, torej tako, da se Srbija in njen ekspanzionizem zreducirata v realne okvire in se vzpostavi bolj ali manj »naravni« odnosi med političnimi subjekti, ki bodo v prihodnje definirali prostor jugoslovanskega imperija.

Modre čelade po liniji hrvaško-srbske fronte so toliko boljše rešitev, kolikor dlje je od nje opazovalec: v okviru ameriške globalne politike gre nedvomno za dokaj uspešno »discipliniranje stanja«, v evropski optiki pa seveda lahko figurira le kot časovna znošnost, ker na dolgi rok pravzaprav od znotraj razjeda vsa evropska integracijska prizadevanja. Potuha, ki jo bo s tem »mirovnim procesom« dobila Srbija, je kajpak po volji Washingtona, ki se ne ozira dosti na »moralni profil« svojih opornih točk po globusu, medtem ko se bo morala Evropa soočiti z nestabilnostjo na eni svojih ključnih koordinat. Jadran je, denimo, svojevrstno vozlišče relacij med staro celino in bližnjim vzhodom, zato bo v perspektivi toliko intenzivnejši pritisk na celotni okoliški »sanitarni kordon«, od Slovenije in same Hrvaške do s Srbijo spogledljivih Madžarske in Romunije.

Seveda pa se je nujno soočiti tudi s tem, kako se bo na ta »mirovni proces« odzvala Hrvaška, ki v prvi fazi res utegne podpisati prikrito kapitulacijo, vendar bo ta v perspektivi pomenila neogiben Tudmanov padec. Tudman, ki čedalje bolj posega po represivnih sredstvih (brez vseh fines Nicolaja Machiavellija), je kajpak že svojevrstno politični mrtvak, toda to je celih trideset let uspevalo biti tudi Franciscu Francu: je Evropa sposobna še enkrat živeti toliko časa s takšno »sanirano« rano na svojem obrobju? Vse je kajpak stvar božje volje, ki pa se ji povzpeli človeški kozmos vse bolj postavlja po robu s svojimi notranjimi »sociološkimi zakonitostmi«, ki jih pravzaprav niti nečemo priznati. Marxa in Darwina, recimo, ki sta si drznila nastavitvi le ogledalo »tuzemeljstvu«, smo se pravzaprav hitro odrekli. Podobno netolerantnost poznajo tudi primitivna plemena

(Margereth Mead), le da potrebujejo manj časa.

Slovenija – ko bo »docela« priznana – bo hočeš nočeš morala prevzeti tudi vlogo »advokata« Hrvaške, ker nikoli ne bo v Evropi, če bo mejila na Azijo. Pakiranje s Srbijo, kar zagovarjajo nekateri kratkovidni politiki, jo bo objektivno odpeljalo še dlje na vzhod, poleg tega pa bi to bila politika, ki bi prej ali slej pripeljala do metaforične ponovitve Napoleonovega vdora v Rusijo (Moskva gori, vračamo se domov). Zato je treba v perspektivi ohranjati kar najboljše odnose s sosedi – četudi niso idealni – in ne na amaterski način odpirati domnevnih ozemeljskih in drugih vprašanj, na katera so Hrvati v sedanjih okoliščinah kajpak še posebno občutljivi. Zaradi kakšnega kilometra morske vode utegne Slovenija izgubiti pomembno politično zaledje, na katerega se trenutno še lahko opira v svojem koketiranju z »Evropo zdaj«. Res je lepo slišati Dimitrija Rupla, da utegnemo biti nekakšen Luxemburg, toda iz sedanjih zemljepisnih in političnih koordinat se vendarle ne bomo mogli umakniti.

Hrvaški poraz ni naša zmaga. Mednarodnega priznanja se veselimo, toda s kislimi nasmeški, ker nam je naložena velikanska hipoteka »srbskega vprašanja«, ki preko Zagreba kot povodenj pljuska tudi slovenske meje. Predvsem pa nam je vse skupaj potrdilo, da svet in Evropa še nista dosegla tistih standardov mednarodne politike, od katerih smo si Slovenci (in vsi mali narodi...) toliko obetali. Politični kozmos očitno le drvi iz ene kvalitete v drugo, ne da bi se dejansko – sprito svoje globalne krize – revolucioniral. Leta 1813 je Moskva gorela pred očmi Napoleona, zdaj gori pred očmi nejeverne ameriške diplomacije; v siju teh ognjev se izražajo tudi obrisi Vukovarja, Osijeka, Dubrovnika – mrtvih mest iz preteklosti, kakršnih je po poteh Aleksandra Makedonskega proti vzhodu vse več...

Boris Jez

POGOVOR Z DR. TINETOM HRIBARJEM

TU LASTNINITA KREK IN KARDELJ

Filozof Tine Hribar o klerikalizmu, krizi Demosa, o vladnem lastninskem predlogu kot svojevrstnem nadaljevanju kardeljantstva, o pogovorih z Dobrico Čosičem pred šestimi leti, o možnostih novega političnega centra...

Gospod Hribar, bili ste med duhovnimi očeti Demosa, čeprav v nobeni njegovi stranki. Ali bi danes še podpirali njegovo vlogo, ali bi glasovali za zaupnico, če bi bili v slovenski skupščini?

Menim, da v resnici tega glasovanja ne moreta izpeljati niti opozicija niti vlada. Če pa bi bil postavljen pred izbiro, bi seveda zdel, ko se nista povsem uresničena glavna Demosova cilja, glasoval za zaupnico, čeprav menim, da bi bilo trmastost vztrajanje vlade glede zaupnice izsiljevanje. Vlada, izvedši nekatere ministre, dejansko ni sposobna držati stvari v rokah, kaj šele jih usmerjati. Zato bi bilo prav, da bi Lojze Peterle odstopil in tako odprl, ne da bi se s tem zmanjšal mednarodni ugled Slovenije, pot ljudem, ki bodo vdo zmogli petaj naprej. Zaveza velja seveda samo do tistega časa, ko se bo jasno pokazalo, ali nas bo mednarodna skupnost priznala ali ne; in to se mora pokazati v decembru. V decembru pa bo, če ne bo kdo spet prelomil objube, sprejeta tudi Ustava Republike Slovenije.

Vi ste zdaj vstopili v Demokratsko stranko. Ali so vas k temu peljale prednostne naloge stranke, s katerimi ste se poistovetili ali je obstajal kak drug razlog?

Na Slovenskem sta se začeli, čeprav smo utemeljitelji Demosa storili vse, da do tega ne bi prišlo, zveza oblikovati izpred vojne znani bipolarni strukturi oziroma skupini: še zmerom obstaja nekdanja oblastniška, levčarska skupina, dedič komunističnega režima, čedalje glasnejša pa postaja tudi desničarska, katere nosilci so deloma med krščanskimi demokrati deloma pa med nekaterimi drugimi strankami Demosa, predvsem v Narodni demokratski stranki.

Takoj bi rad poudaril, da do krisjanov nimam nobenih zadržkov. Narobe, izhajam iz krščanske družine. V uredništvu Nove revije že od začetka, se pravi več kakor deset let, zelo dobro sodelujemo tako teisti kot ateisti in post(a)teisti. Niko Grafenauer in Spomenka sta pred leti, se pod bivšo oblastjo, šla celo za botra ob krstu Smojčevega sina, z dr. Bucarjem pa sva med obredom skupaj sedela v cerkveni klopi. Toda že jeseni, nekaj mesecev po Demosovi volilni zmagi sta se zgodili vsaj dve neprijetni reči. Prva je bila ta, da je minister za kulturo, katolik, prinesel v Drago pri Trstu, kjer sem bil navzoč, denarni prispevek za organizacijo sicer vsakoletnega srečanja pretežno katoliških intelektualcev in ga demonstrativno osebno izročil. Nekoliko čudno, a vseeno lepo in prav. Toda hkrati ni dodelil običajnega denarja ravno tako tradicionalnemu srečanju slovenskih pesnikov v Kranju, kar pa ni bilo ne lepo ne prav. Drugo znamenje, da se nekaj dogaja v ozadju, je bila poltarna, interna okrožnica, ki jo je napisal vidni slovenski teolog in so jo potem na terenu širili krščanski demokrati, tudi duhovniki. V tej okrožnici smo bili sodelavci Nove revije razglašeni za protikrščane, tako rekoč za antikriste; in to zaradi zavzemanja za svetost življenja. Zato se zelo čudim nedavni izjavi dr. Toneta Stresa v Družini: »Mi smo pa mislili, da bo v demokraciji in neodvisni domovini naenkrat in brez posebnega truda vse lepo, sončno, resnično in spošljivo.« Izjavi se čudim, ker je bil avtor omenjene okrožnice, sestavljene v duhu sovražstva in zavračanja, prav Stres. In navsezadnje, koga se polašča Stres z »mi«? Kdo so ta »mi«? Moji verni sorodniki in prijatelji, ki jih imam za dobre kristjane, zagotovo ne. Naj to zgodbo sklenem z ugotovitvijo, da se do nje o morebitnem klerikalizmu znotraj Demosa ni nihče spraševal.

posamezne poslance, jih zmerjati za izdajalce, kadar so delali po svoji vesti, in podobno.

Vaš vpliv v Demosu je gotovo dozostoval, da bi lahko dobili precej pomembno oblastno funkcijo in bi lahko znotraj oblasti preprečevali pojave, do katerih ste tako kritični. Vendar ste ostali zunaj formalne oblasti; se zmerjate pa blizu te oblasti.

Blizu oblasti sem bil pač preko osebnih vezi, ki sem jih imel še od prej. Drugače pa sem se odločil, da ne vstopim med neposredno vodilne iz dveh razlogov: prvič, sem že pri petdesetih in ker se imam za filozofa, vem, da so to zadnja leta, v katerih se lahko na tem področju dejansko nekaj naredim. In če bi ta filozofsko najbolj plodna leta sedaj vtaknil v politiko, bi to seveda pomenilo, da sem izstopil iz misljenja, ki je moja temeljna zaveza.

Druga stvar pa je, da sem le bil nekoliko naiven in sem pričakoval, da bodo stvari

Ali pri vsem tem vendar ne drži teza, da je soodgovoren tudi za vse stranske posledice — ki lahko postanejo tudi glavne — v neki politiki tudi tisti, ki sodeluje pri zagonu novih političnih sil in silnic?

O tej zadevi se vedno znova sprašujem in tu je človek vselej znova pred dilemo. Koliko naj se konkretno angažira pri reševanju posameznih stvari. Gotovo, da si odgovoren, ko neko zadevo sprožiš, vendar so danes (morda je bilo vedno tako) stvari tako prepletene, pri njih pa učinkuje toliko dejavnikov, da celotnih posledic ni mogoče preračunati. Ni nak-

Mogoče zato, ker zlahka in hitro pride na oblast...? To je sicer vzrok. Glavno pa je po mojem, da ti ljudje ne reflektirajo svojega položaja. Niso se sposobni od vrha ali od zadaj ozreti na to, kaj so zdaj in kaj počno... Iz vaših javnih nastopov se da sklepati, da se po uvedbi slovenske nacionalne države s parlamentarno demokracijo zavzemate za državljansko republiko. Ali si ta dva cilja v čemerkoli nasprotujeta, ali gre zgoraj za naravno, naslednje stopnjo v razvoju države? Če bi sodili po vašem odnosu do narodnih demokratov, bi se lahko reklo, da gre za izključujoče se tezi... Gre za normalno naslednjo stopnjo: vendar lahko pride na tej naslednji stopnji do konflikta in s tem do izključevanja. Narod je namreč izhodišče in cilj osamosvojitve Slovenije, se pravi pridobitve lastne slovenske države, je bil, da postanemo nacija v modernem pomenu besede. To pomeni: narod plus država tvorita nacija. In le nacija (narod plus država, torej) je subjekt mednarodnih odnosov in lahko vstopi v Organizacijo združenih narodov. Običajno napačno prevajajo, ko govorijo o Organizaciji združenih narodov. Narod je na svetu vsaj 3.000, nacij pa in nekaj več kot 160. Član Organizacije združenih narodov torej lahko postaneš šele, ko imaš državo. In takrat se moraš začeti obnašati državniško. Če ostaneš na prejšnji stopnji, zgoraj pri narodnjstvu, v bistvu blokiraš nadaljnjo afirmacijo Slovencev. Se zmerjate izhaja iz nekaterih obrambnih pozicij. Govorijo o tem, da je treba braniti slovenski jezik, namesto da bi ga uveljavljali kot mednarodno kulturno, medjsko in vsakršno drugo sposobnost.

Suverenost in uvedba nacije na slovenskem ozemlju sta prinesli nove državne meje na jugovzhodu. S tem se je prostor do določene mere utesnil, vsaj v tem trenutku. Ali je možno, da se bo pri Slovincih pojavila klastrofbija, če bosta ta odnos s Hrvaško oziroma vojna na Hrvaškem še dolgo trajala.

Tu gre za razmerje — če govorim v okviru sistemske teorije — med sistemom in okoljem. Ta meja nas trenutno res deloma zapira, vendar mislim, da bi bilo še huje, če je ne bi bilo, kajti potem bi bili kot sistem izročeni na milost in nemilost vplivu zunanjega okolja, ki pa je totalno kaotičen. Mi se torej kot sistem branimo pred negativnimi, destruktivnimi vplivi okolja in ni nobene nevarnosti za klastrofbijo, se pravi za občutek zaprtosti v neki ozek prostor, če bodo ostale meje odprte, vsaj tako, kot so sedaj — z Italijo, Avstrijo in Madžarsko. Računajmo, da se bo prej ali slej tako zgodilo tudi s Hrvaško; in potem taka meja ni nič drugega kot popolnoma prepustna membrana, ki pač omogoča selekcijo, to, da sam izbiraš, kakšne vplive boš sprejel in katere boš zavrnil. Tega pa doslej nismo mogli, ker nismo imeli svojih lastnih meja.

Pred približno šestimi leti ste se v Ljubljani pri Mraku pogovarjali z Dobrico Čosičem in se z nekaterimi ljudmi iz Srbije, toda ostani v pri njem. O čem ste se pogovarjali takrat in o čem bi se lahko danes?

S to skupino, ki je kasneje napisala srbski memorandum oziroma memorandum Srbske akademije znanosti in umetnosti, smo se pogovarjali o tretji Jugoslaviji, se pravi o neki povsem novi Jugoslaviji. Očitno smo bili snemani, ker sta nas že čez dva dni napadla Stane Dolane in Mitja Ribičič. Govorili smo o tretji Jugoslaviji, vendar nismo prišli do sporazuma, kajti Srbi so vztrajali pri jugoslovstvu (en človek, en glas), mi pa smo vztrajali pri pravici slovenskega naroda do samostojnosti.

Ključno dejstvo, da je štirinajst let delal v zunanji ministstvu in — pravijo — vzgojil najboljše egipčanske diplomate, nikoli ni smel postati »pravi« zunanji minister, zato je Hosni Mubarak skril njegovo pravo vlogo za naslov »namestnika predsednika vlade«, odgovornega za zunanje zadeve in Egiptčane v tujini, zunanji ministristvo pa je prevzel Amr Musa. Razlog, zakaj Gali ne more biti zunanji minister, je njegova verska pripadnost krščanski manjšini egiptovskih Koptov. In ker je islam v Egiptu državna vera, ne more noben kristjan dobiti vodilnega mesta.

Butros-Gali, rojen 14. novembra 1922 v Kairu, izhaja iz ene najstarejših meščanskih družin v Egiptu. V politiko ni šel, bila mu je položena tako rekoč v naročje. Njegov ded je bil doslej edini koptski ministrski predsednik Egipta. Zaradi domnevnega Angležem preveč naklonjene politike ga je leta 1909 umoril muslimanski fanatik. Njegov oče je bil lastnik velikih plantaž bombaza. Pod Nasierjem je bil razlaščen. Eden od članov družine Gali je bil

odločbe. Takrat, leta 1985, še nismo rekli, da hočemo popolnoma ven iz Jugoslavije, toda naša minimalna zahteva je bila konfederacija samostojnih držav. Srbi so se naprej vztrajali in zato sem, ko je začela izhajati Demokracija, v polemiki s Čavoškim, ki je tudi spadal v to skupino, napisal članek z naslovom: »Geslo en človek, en glas ni nič drugega kot sredstvo tistih, ki hočejo Jugoslavijo spreminiti v Srboslavijo.« Takrat je ta termin prišel v novinarski obtok in zdaj se mi, da je danes obkrožil že ves svet. Takrat smo jih opozorili na vse — da bo tekla kri itd. Vse smo jim povedali! Deloma smo si delali zapisnike in jih bomo objavili v Novi reviji.

Nova slovenska družba, h kateri skušate tudi vi prispevati — pogojno kot član sredinske politične stranke — naj bi bila najbrž kompetitivna. Ljudje tega niso vajeni, tudi zato, ker je bila prejšnja družba bolj pravniška kot družba kvalitete? Kaj zdaj?

Ja, prejšnja družba je bila pač ideološka. Se pravi, da je ideologija skušala obvladati vse sfere družbe, da ni dopuščala avtonomije posameznim področjem (kulturi, politiki, ekonomiji, socialni). Glavni problem nove, demokracije oblasti na Slovenskem je ravno to, da ta posamezna področja osamosvoji. Da ti delni sistemi družbe zaživijo in da se znotraj njih razvijejo zakoni, ki so značilni za razviti demokratični svet. Da ti zakoni delujejo avtonomno. Prav zato, ker smo v fazi izoblikovanja teh delnih področij, delnih sistemov v družbi, so take težave. In v ta vprašanja spada potem zadeva kompetentnosti, se pravi sposobnosti, da svoje področje obvladaš, da se spoznaš v njem.

Kako pa bi vi v načelo kompetitivnosti vgradili lastninjenje?

Gre za isto, se pravi za zadevo kompetitivnosti ali pristojnosti. Tu je problem, da ta zakon, ki ga zdaj forsira vlada, tega ravno ne omogoča. Ne omogoča nastanka avtonomnega ekonomskega področja. Zakaj ne? Ne govorijo sicer o ideološkem izhodišču, temveč o moralnih zahtevah, ki jih bodo morali ljudje, ko se bo izvajal ta zakon, upoštevati. In kar bo moral nekdo nadzorovati, biti torej nad... Tu je seveda treba poznati zgodovino. Gre za to, da je ta zakon zgrajen na neki katoliški poziciji, ki je danes stara približno 100 let; gre za okrožnico Rerum novarum Leona XIII. iz leta 1891. Se zlasti pa za okrožnico Quadragesimo anno iz l. 1931. V teh okrožnicah je že začrtana politika, iz katere izhaja ta zakon. Pri nas jo je zastopal v veliki meri Krek. In v čem je njeno bistvo? Okrožnica Quadragesimo anno Pija XI. za govori o samoupravnih organizacijah itd. Da ne sme imeti ekonomskega področje popolne avtonomije, da te tudi država ne sme imeti.

Žal ta preambula ne bo ostala. Pristopili so strankarski »mojstri« in jo mojrili. Kar je ostalo, je navadno sračje gnezdo. Sicer pa bi morali jasno razločiti med nacionalno samozavestjo in nacionalnim patriotizmom z narodnjaško podlago. Menim, da se bo morala vojska profesionalizirati, dobiti čisto strokovni, poveljniški kader in da bo morala začeti delovati brez kakršnekoli posebne ideologije. Bomo pa morali gojiti nacionalno samozavest. To dosežemo s tistim, kar imajo vse demokratične države, z državljansko vzgojo, ki privzgoji tudi občutje za temeljne človekove pravice in svobosčine.

Božo Kovac

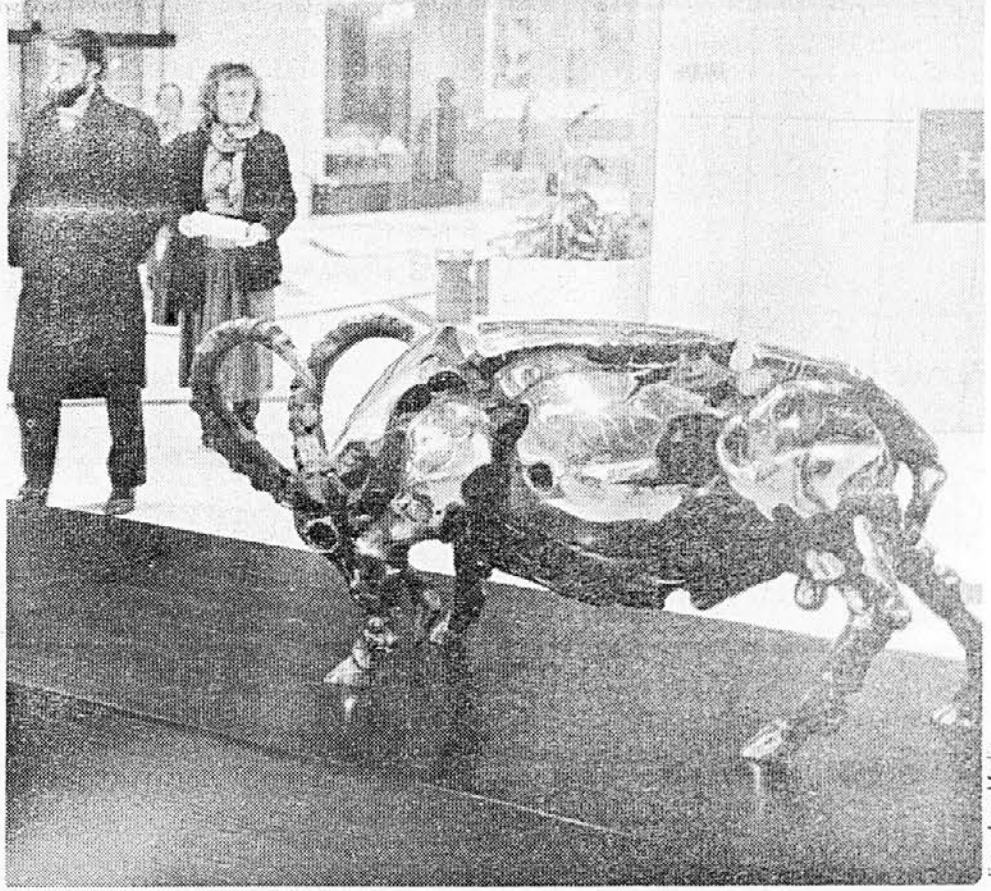

Foto: Igor Mladič

potekale bolj normalno. Da se bo lakomnost po oblasti prebudila kasneje, kot pa se je.

In kako bi razlikovali to lakomnost ali slo po oblasti in željo, da bi z orodjem oblasti spreminjali javne zadeve po svojih pogledih?

Javne zadeve je možno spreminjati, kadar gre za ključne zadeve, samo na podlagi soglasja. Zato smo pri Novi reviji in kasneje v Demosu tako zelo vztrajali pri narodni stvari, do katere je potem prišlo že 8. julija 1990 s simbolnim pokopom trtilov in Rogu. Tudi ob plebiscitu smo vztrajali pri istih stališčih, dosegli podpis pogodbe med vsemi strankami — med strankami oziroma v pozicije. Podobno je bilo pri osamosvojitvenih zakonih in sami osamosvojitvi, do katere je prišlo junija letos. Izhajali smo iz najpustj narodnega konsenza, soglasja. Tiste pri Demosu, ki so na to pozabili, naj spomnim, da je imel njegov predvolilni program naslov »Program narodnega soglasja«. Menim, da je izdaja tega programa, ki se dogaja zadnja dva, tri mesece v Demosu, tista zanj najbolj pogubna zadeva.

In mislite, da to sodi v slo po oblasti?

Ja, menim, da je to že posledica tega, da bi nekdo rad imel popolno kontrolo nad Slovenci.

ljučje, da je nastala tako imenovana teorija kaosa, ki popolnoma spreminja pogled na svet — ne samo v družbi, ampak tudi v naravi. Medtem ko se včasih mislili, da lahko, če poznaš začetne pogoje, na tej podlagi predvidevaš tudi prihodnost, danes ugotovljajo, da tudi potem, ko vse poteka urejeno in po zakonih kaszalnosti, lahko dobiš na koncu rezultat, ki je bil nepredvidljiv. Človek ni vseomogoč; njegova previdnost ni božja previdnost in zato samo do določene mere lahko vnaprej obvladuje stvari.

Se pravi, da je vstopanje intelektualca v politiko v bistvu tudi moralna avantura?

Ja, tu gre tudi za moralo in za razliko med moralo in politiko. Gotovo, da mora biti etika na izhodišču temeljnih političnih odločitev, vendar ima politika kot delni sistem družbe (poleg nje obstajajo še ekonomija, pravo in sociala) tudi svoje avtonomne zakone, ki jih ne smemo kršiti. Tudi z vidika morale! Če hočemo namreč z moralo obvladati politiko, se ta morala kaj hitro spremeni v moralizem in ta ima lahko zelo negativne posledice.

Ali opazate kakšne značajne spremembe pri intelektualcih, na primer pri vaših bivših ali sedanjih kolegih, ki so se popolnoma angažirali v politiki?

navijal za Bernarda Chidžera. Končno so se tej izbiri pridruživši tudi Američani, ki so mu dolžni dolga leta dobrega sodelovanja posebno, ko je šlo za izraelsko-egipčovski mir. In ne nazadnje je lahko zadovoljen tudi egipčovski predsednik Hosni Mubarak, saj je bil Butros-Gali zakulisni arhitekt vrnitve Egipta v Organizacijo afriške enotnosti, v gibanje nevrščnih in v Organizacijo islamske konference. Mubarak je Kristjana Galiu imenoval za podpredsednika vlade prav zato, da bi mu olajšal prehod v mednarodno diplomacijo, ki se je veterana egipčovske diplomacije dolgo iznikala. Tako bi bil lahko še leta 1987 generalni direktor Unesca, predlagan je bil tudi za vodstvo Mednarodne organizacije dela (ILO), vendar je oboje odklonil — večni drug v egipčovski diplomaciji je očitno imel višje cilje.

poveljnik 1. pehotne brigade, ki je v oktobrski vojni leta 1973 prekorčila Sueški prekop.

Butros-Gali je po izobrazbi politolog in specialist za mednarodno pravo. Diplomiral je na Sorboni v Parizu, kjer je leta 1949 tudi doktoriral iz mednarodnega prava. Ostal je na kairski univerzi Ain Sams, na kateri je bil nazadnje dekan pravne fakultete, od leta 1975 pa tudi direktor Instituta za siraeske in politične študije. Med drugim je bil tudi urednik revije Assijasa daulija (Zunanja politika). Politčno se je sredi sedemdesetih let pridružil Anvaru el-Sadatu in njegovi Arabski socialistični zvezi (med drugim je od leta 1990 podpredsednik Socialistične internacionale), oktobra 1977 pa je postal državni sekretar, odgovoren za mednarodne konference. Najbrž ne po naključju.

metu, čeprav se je smer egipčovske zunanje politike spremenila. Egipci se je začel bliževati z arabskimi državami, hkrati pa oddaljevali od Izraela. Butros-Gali se je zavzemal za mirno rešitev bližnjevzhodnega spora od izelečbi PLO. Tudi v osemdesetih letih je bil Butros-Gali trdna os egipčovske zunanje politike, ki je v zadnjih letih in potem v vojni leta 1990/91 stavila na ameriško karto, ne nazadnje v upanju na nadaljnjo pomoč Zruženih držav. Tudi po zmagi nad Irakom sta Egipci in ZDA ostala v tesnih stikih s ciljem spodbuditi mirovni proces na Blžnjem vzhodu po načelu ozemlje za mir. Zagotovo je treba tu iskati razlog, da so se ZDA v volilnem postopku za generalnega sekretarja OZN končno odločile za Butrosa-Galiu, ki ga je Hosni Mubarak julija 1991 predlagal za bodočega generalnega sekretarja Združenih narodov.

Butros-Gali je politik, ki se ne sklada z velikimi besedami in pomanjkanjem smisla za stvarnost na Blžnjem vzhodu, ker poziva k miru in sodelovanju, medtem ko mnogi Arabci še zmerjajo vztrajajo pri starih konfliktacijah.

Z čeno Mario Lito nimata otrok, je pa njegova hiša zmerjaj odprta umetnikom in intelektualcem. Butros-Gali ni samo član mnogih uglednih mednarodnih pravniških organizacij in institutov, temveč tudi avtor cele vrste strokovnih knjig tako v arabskimi kot v francoskih in angleških. Njegov konjček pa je zbiranje kipev ptic — kamnitih, lesenih, kovinskih in steklenih.

Nekateri sodijo, da je pri 70 letih prestar za generalnega sekretarja, toda morda bo v petih letih mandata lahko dosegel več, kot je mogoč, ko je bil sicer vplivni, a večni drugi doma v Egiptu.

Jaka Studar

PORTRET TEDNA

Butros Butros-Gali

Butros (Péter) Butros-Gali, ki ga je v četrtek 21. novembra izbral varnostni svet po vrsti izločitelnih glasovanj z večino glasov, bo novi generalni sekretar Organizacije združenih narodov, ko ga bo 3. decembra formalno izvolila in potrdila generalna skupščina. Pričakujejo, da bo egipčovski namestnik predsednika vlade izvoljen za akklamacijo, saj je edini kandidat in zelo malo verjetno je, celo mueno bi bilo, če bi se 166 članice svetovne organizacije odločilo drugače.

Gali, prvi Afričan (in Arabec), ki bo zasedel mesto prvega diplomata sveta, bo takoj prisegel na ustanovno listino OZN in s tem uradno prevzel posled od svojega predhodnika Perija Javierja Perea de Cuellarja, ki je bil generalni sekretar zadnjih pet let, mandat pa se mu izteka 31. decembra.

V konsenzu, ki je bil dosežen za Butrosa-Galiu, je velika razlika v primerjavi z volivnimi generalnega sekretarja leta 1981, ko se je do takrat peti generalni sekretar Avstrije Kurt Waldheim potegoval za tretji mandat in so stalne članice varnostnega sveta, ki imajo pri izbiri kandidata pravico veta, cele tedne z vsem blokiralno izbor. Kitajska je takrat zahtevala, da mora biti novi generalni sekretar iz

Foto: Igor Mladič

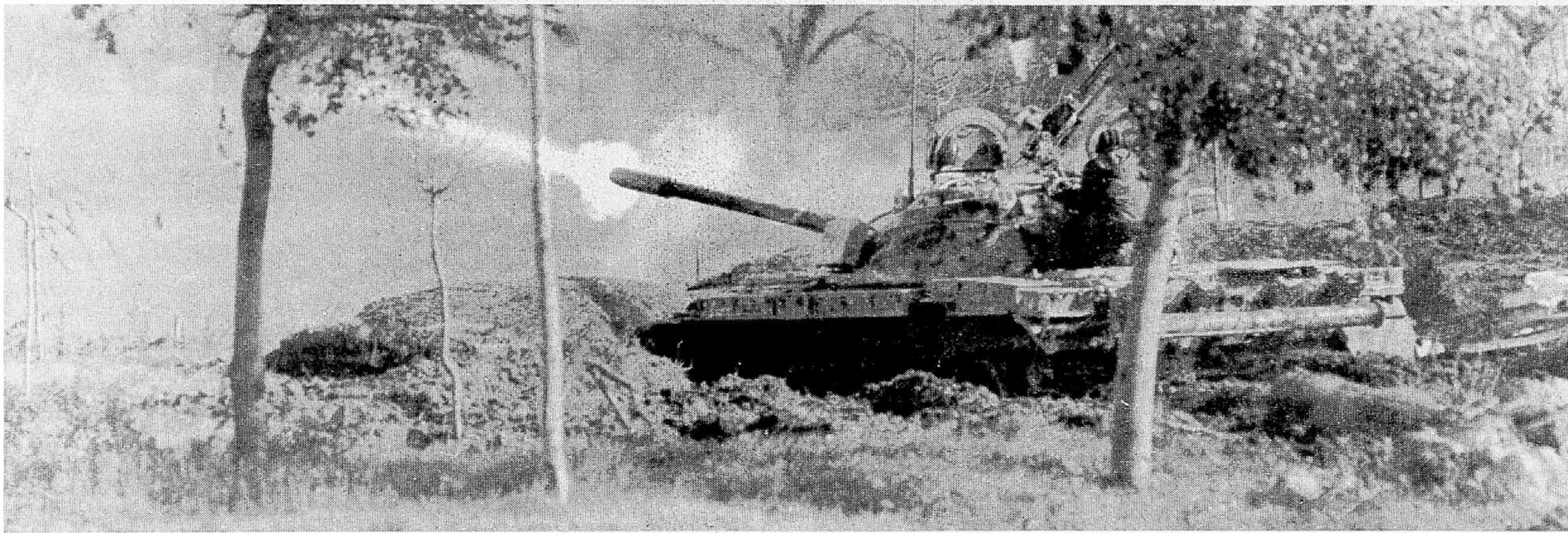
tretjega sveta in tako je bil končno kot kompromisni kandidat izbran Perez de Cuellar.

Docela gladko ni šlo niti tokrat, na seznamu kandidatov je bilo štirinajst imen, toda končno je v varnostnem svetu prevladalo mnenje, da mora biti novi generalni sekretar Afričan, potem ko so bili na tem mestu že Evropejec Trygve Lie, Norvečan, Sved Dag Hammarskjöld, Avstrijec Kurt Waldheim, U Thant iz Azije in Perez de Cuellar iz Latinske Amerike. Tako je iz tekme izpadlo šest kandidatov, med drugimi tudi nizozevski zunanji minister, naš dobri znanec Hans van den Broek, predvsem pa prvotni ameriški favoriti, nekdo vsikoli komisar za begunce, Pakistanec princ Sadruddin Aga Khan.

Nazadnje sta ostala v tekmi le zimbabvejski finančni minister Bernard Chidžero, oče pelet-

nega gospodarskega načrta svoje države, dolgoletni funkcionar v različnih ustanovah OZN, in Egiptčan Butros-Gali. Zmagal je kandidat Egipta.

Kot Egiptčan lahko v enaki meri trdi, da je Afričan in Arabec, toda Arabec posebne vrste, krščanski Kopt v državi z muslimansko večino in povrh še poročen z Židino iz Aleksandrije, je Mario Lito. Ne samo arabski in egipčovski diplomati smatrajo, da bo Gali s svojim akademskim ugledom in tekočim znanjem francosine in angleščine idealen generalni sekretar, tem ocenam se pridružujejo tudi drugi, naj omenimo le francoskega delegata v OZN Jeana-Bernarda Mèrimèria (Francija je ves čas podpirala njegovo kandidacijo) ali britanskega delegata sira Davida Hannaya, ki pravi, da je izbira odlična, čeprav je London najprej

PRED PRIHODOM MODRIH ČELAD

Strta hrbtnica federalne vojske

Vukovar je za Srbijo vojaškostrateško nepomemben. Bolj kot prisposoda učinkovitosti jugoarmade je postal pomemben simbol moralne moči Hrvatov, njihovih upov in verovanj, ponosa, civilnega vojaškega poguma, v vojaškem smislu pa zagotovo fenomen sodobno organizirane obrambe mesta.

Vukovar je seveda tragedija, a zagotovo večja za osvajač kot pa za poraženca! Je poraz za vse tiste, ki danes slavijo »zmagov« na ruševinah in truplih. Na relativno majhnem prostoru je jugovojška izgubila svojo dušo – vojniki in rezervisti so drago plačali armadno puščično imperiale cilje, z življenji so to plačali prebivalci mesta, ki so bili brutalno poklani in pobiti. Najbolj grozljivo so to ceno plačali neusposobljeni srbski rezervisti, ki jih je Milošević na ta del slavanske fronte pošiljal samo kot topovsko hrano. To je prava tragedija srbskega, ne hrvaškega naroda. V največji zgodovini vojskovanja je Vukovar »posebnost«: doslej nikdar v zgodovini ni bilo v bitki za osvajanje tako majhnega prostora toliko žrtev na strani napadalca in nikdar ni bilo uporabljena toliko streliva najrazličnejših vrst. Polne tri mesece so to območje z vsemi sredstvi tolke najbolj elitne in najsodobnejše enote JA. Gre za I. gardijsko divizijo, ki je imela oporo tudi v tuzlanski in novosadskem korpusu, v enotah srbske teritorialne obrambe, v številnih četniških in razbojniških tolgah, polprivatnih falangah in bandah, ki so tod v glavnem poleg krivičarske materialne vojni polje. Vukovar torej ni poraz branilcev mesta in njegovih drugih prebivalcev, je poraz velikosrbske politike in jugoarmade. Vojaški strokovnjaki zatrjujejo, da je bilo v napadnih na Vukovar samo na srbski strani angažiranih več kot 35.000 vojakov. Kljub absolutni tehnični premoči agresorja pa je po prvih ocenah samo na srbski strani bilo več kot 10.000 mrtvih ali skoraj tretjina vpočelih vojakov. Ponorelemu balkanskemu vojskaču Adžiću se je tako izpolnila želja! Ni še dolgo tega, ko je

izjavil: »Pa kaj potem, če pade deset tisoč glav! Svet bo teden dni renčal, potem pa pozabil«. Vukovar je bolna iluzija tega novodobnega »požigalca Rima«. Trije meseci neprestanega obleganja tega mesta in število žrtev so dovolj za trditve, da je bila pred Vukovarjem strta hrbtnica federalne vojske in da kljub fizični zasedbi opustošenega in izginulega mesta pomeni poraz armade, ki se je širokoustila s svojo nepremagljivostjo. Beograjski vojaški atešiji se ob tem primeru lahko naslanjajo z vprašanji, kaj bi se sele zgodilo, če bi jugoarmado napadla kakšna sodobna paktovska armada...

Toda zakaj se armadni vrh vendarle trudi v prizadevanjih, da bi zavzete Vukovarja predstavil kot veliko vojaško zmago? In zakaj tandem Kadjičević-Adžić izreka javne zahvale in pohvale svojim očitno neusposobljenim vojniki, ki so po vseh mednarodnih pravilih tudi težki vojni zločinci? Bolj stvarno bi bilo, če bi armada v Srbiji razglasila teden žalovanja. Po toliksem številu samo srbskih žrtev na tem bojišču, po izgubi kar 30 odstotkov vsega tankovskega potenciala JA, več kot 50-odstotni izgubi transporterjev in 40-odstotni izgubah v letalstvu bi bilo žalovanje bolj spodobno od sedanjega neupravičenega in nemoralnega pirovanja. Ali ne gre pri vsem tem za očitno prikrivanje hudega vojaškega poraza, ki je »zmagovit« samo po okrutnosti od civilnega prebivalstva, po vojnih zločinih in mestu, ki ga ni več! So pokoli lahko zmaga, so ruševine lahko dokaz ar-

madne moči in neuničljivosti? Odgovor se seveda vsiljuje kar sam od sebe. In navsezadnje, zakaj sploh vsa ta osvajaška brutalnost pri osvajanju Vukovarja, ko pa bi ga lahko v obroču izolirali od opustelje dela fronte in ko pokoli prebivalstva in ruševine sploh niso bili vojaško nujni.

V vsem tem, kar se je zgodilo z Vukovarjem zlasti po njegovem padcu, je zagotovo treba videti propagandno-medijski pomp, ki ima samo en cilj – da o nujnosti te vojne nepretrgano srbske prebivalstva sproži vojno katarzo, kar naj bi nadomestilo operativno neuničljivost jugoarmade. Če se bo ta namreč še naprej šla vojno, bo v naslednjih šestih mesecih izgubila od 50 do 70 odstotkov vsega svojega potenciala. Če se torej armada zdej ne utrdi na doseženi liniji fronte, je njen poraz neizbežen. Po hrvaški splošni mobilizaciji in z vremenjskimi spremembami, bo zaradi pomanjkanja tankovskih posadk in zaradi dejstva, da je več kot polovica njenih pilotov zaradi psihičnih travm neusposobljen za polete, lahko šla le v defenzivo. Z vojaško-operativnega vidika je to že skorajda dejstvo. Vse zadnje Miloševićeve vojaško-diplomatske aktivnosti so praktično samo še politično strahotanje. V resnici pa se srbska politika ta hip bojuje sama za mednarodno legalizacijo statusa quo na okupiranih hrvaških ozemljih, da ne bi vsega izgubila. Srbski politiki je popolnoma jasno, da so armadne moči v času, ki prihaja, močno ome-

jene. K temu je treba pristeti še posledice ekonomskih sankcij, popolno blokado in vse odločnejše reakcije mednarodne skupnosti in javnega mnenja. Zato si srbska diplomacija toliko prizadeva za prihod modrih čelad, ki naj bi pomenile legalizacijo prisvojitve okupiranih in ukradenih hrvaških območij. Do takrat si jugoarmada in srbska politika še prizadevata osvojitve nekatero ozemlja in mesta, da bi jih tako vključili v nekakšno novo mini Jugoslavijo. Zato je treba pričakovati zaostroitev bojev okrog Gospića, Otočca in Ogulina, na severu pa obleganje Karlova in Siska z željo, da agresor prodre do Kolpe. Zagotovo se bodo skušali polastiti Biograda na moru, da bi si okrepili pogajalske pozicije tudi v Južni Dalmaciji, pri čemer iz osvajaškega pohoda verjetno ne bosta izvzeta niti Šibenik in Zadar. Namen sedanjega širjenja meja je doseči srbsko Krajino, ki bi skupaj z drugimi osvojenimi ozemlji predstavljala geografsko strateško in tudi gospodarsko zaokroženo celoto, seveda v pričakovanju mednarodne legalizacije pravnega statusa tega ozemlja. Ozmeljne krajine se bo torej še širilo, v Slavoniji pa se bo agresor moral zadovoljiti z mnogo manjšim ozemljem, kot je načrtoval. Na jugu bodo skušali zadržati ozemlje nekdanje dubrovniške republike, jo »prekristiti« v nekakšno srbsko dubrovniško republiko in v njej vzpostaviti prosrbsko marionetno vladno. Če bi ta načrt obrodil sadove, potem bi v nekaj naslednjih letih prišlo tudi do uradne in fizične priključitve tega ozemlja Srbiji. Oživiljevanje ideje o srbski dubrovniški republici pa zahteva tudi priključitev polotoka Pelješac in celotnega južnega jadranskega otočja arhipelaga. V ta sklop načrtov sodijo tudi zahteve po demilitarizaciji dubrovniškega ozemlja, v čemer tudi agresorska stran možno kasnejše eksteritorializacijo Dubrovnika (čemur naj bi bila mednarodna skupnost naklonjena zaradi ohranitve kulturnogovodinskih vrednot Dubrovnika), dolgoročeno »pripadnost« Dubrovniku sedanjim napa-

dalcem. Milošević seveda pričakuje od prihoda modrih čelad samo mednarodno zaščito okupatorja na zasedenih hrvaških ozemljih. Vsaka drugačna rešitev na administrativnih mejah pomeni njegov konec in konec njegove politike. Zatorej je na prvi pogled paradoksalna ugotovitev, da modre čelade bolj potrebujeta Kadjičević in Milošević kot pa Tudman in Izetbegović! V takšnih katastrofalnih razmerah za srbsko in armadno stran je seveda logično, da si obe prizadevata dokazati, da se je na hrvaški fronti še možno širiti. To naj bi dokazovali napadi na Osijek, Vinkovce, Sisa, kar pa bi bila armada že zdavnaj na invalidskem vozičku. Miloševićeva sedanja politika, ki predstavlja demonstrativno rušenje in pobijanje (z željo osvojitve Vinkovce kot pomembno prometno vozlišče) sploh ne sega več na vojaško področje, ampak gre samo za utrjevanje tistega, kar naj bi bilo kasneje doseženo na diplomatskem področju. To je bitka za legalizacijo in mednarodnopravno priznanje mini Jugoslavije. Zato si puščično stričlansko predsedstvo na vse načine prizadeva, da bi s pomočjo okrajne in nelegitimne zvezne skupščine zamenjalo dele zvezne vlade, zlasti njene predsednika. Hkrati s tem želijo na okupiranih območjih in v t. i. SAO s pomočjo haških pogajanj utrditi zakonodajno, administrativno in sodno oblast, demilitarizacijo in mednarodni nadzor. Ta po desetih ali dvajsetih letih omogoča izvedbo referendumov o samoodločbi prebivalstva v prid priključitvi k mini Jugoslaviji. To bi pomenilo, da se meje po določilih KVSE formalno ne bi naslino, ampak bi se po nekaj letih s plebiscitno demokratično spremeni. Če v sedanjih fazi Hrvti v takšno rešitev ne bi privolili za zeleno mizo, naj bi jih nasprotna stran o tem prepričala z nadaljnjim rušenjem Osijeka, Zadra, Siska in nekaterih drugih mest.

Ne vem, ali se evropski politiki povsem zavedajo, kaj takšen model »samoodločbe« pomeni za jutrišnje evropske tegobe. Kaj to pomeni za Korziko, Tirolsko, Irsko, Katalonijo in. Čeprav so ozadja takšnega modela in takšne rešitve še zelo meglena, pa je zanimivo, da so ji prej naklonjeni v Franciji, nekateri krogi v Angliji in ZDA.

Teodor Geršak

Zakaj ste izstopili iz vlade?

Namen našega izstopa iz vlade je diskvalifikacija napačne politike, to, da se natančno določijo vzroki in posledice napačnega vodstva države. Hrvaško očitno razume in jemlje kot svojo posest, nas pa kvečjemu izrablja za folklorne predstave. To je degradiralno sator in vlado in denimo predsednika sabora spravilo na raven nekakšnega predsednikovega svetovetala. Morda se prav tega dejstva Tudman zaveda in zato krivce za lastne napake in zablode po boljševiskem receptu išče drugje. To pa samo še poglablja zelo nevarnen razcep v hrvaški politiki, zato mora opozicija skupaj z razumnimi hudezejevci tudi najti izhod iz razmer, ki nas tiščijo v pogubo.

Potentakam si veliko obetate od saborskega zasedanja, ki je napovedano za 4. in 5. december?

Vsekakor, četudi je zares vprašanje, ali bodo v vrstah HDZ spet onemogočili tiste sile, ki želijo spremembe, ki se zavedajo, kam nas je pripeljala privatizacija Hrvaške tako na obrambnem področju kot v javnem življenju nasploh, ko tako rekoč že gre za obstoj hrvaškega naroda.

Kaj pa če vam v saboru ne bo uspelo?

Sedanja sestava sabora ni večna. Zdjaj se zapira pred javnostjo, hrvaški predsednik pa se v njem že dolgo ni pojavil. To pa sly lahko tudi znamenja slabljenja Tudmanove moči celo v lastni stranki. Seveda pa si v naši stranki ne delamo iluzij, da bi kaj lahko spremenili kar na horuk, ker smo se odločili za postopne korake, ki se tako doma kot med izseljenci čedalje bolj uveljavljajo.

Videti pa je, da gredo sedanje okolišnice predvsem na roko najbolj desni stranki HSP Dobroslava Parage, ki je po raziskavi javnega mnenja celo v Zagrebu že tretja stranka?

Strinjam se, poglobitvi krivce pa je Tudmanova politika, ki jo bodo morda na prihodnjem zasedanju sabora reševali komunisti, kar je po svoje tragično, njegov proizvod je tudi Paragova vojska HOS, ker je hudezejevca oblast pošiljala na bojišče povsem nepriljavne borce, če omenim le to. Zato pa so prav tisti, ki so se sami organizirali, predvsem pa Vukovarčani, doslej najostrejša in najučinkovitejša kritika Tudmana in njegove neomajne oblasti; ni nemara bolj kot mi terjajo takojšnjo spremembo republiške ustave, da bi s temi spremembami omejili Tudmanovo oblast. Brez resnične parlamentarne demokracije Hrvaška ne bo mogla dobiti vojne, to pa je konec koncev Tudman tudi priznal v omenjenem intervjuju za pariški Le Monde. Da pa zdaj že gre za biti ali ne biti hrvaškega naroda, ni treba posebej poudarjati.

Peter Potočnik

Koliko Dedakovičev in Parag?

Je podpolkovnik Mile Dedaković, imenovan Jastrebov, poveljnik vukovarske obrambe, res delat za drugo, srbsko stran, je svojo hrvaško domovino izdajal tudi Dobroslavu Paragi, prvaku desničarske HSP in ustanovitelju paravojarskih HOS? V ostankih Juge jih je malo, ki vedo, kje in kakšna je resnica. In to ne glede na dejstvo, da je Dedakovič in Parago omenjene zločine pripisal sam dr. Franjo Tudman, suveren Republike Hrvaške, in s takim (ne)vladarskim prehitvanjem sodišča po desni suvereno podrl pravno državo.

Najbolj tragično za Hrvaško v tej aferi je, da sploh ni važno, kako je v resnici bilo, kakšna so ali bodo dejstva. Za sosednjo državo je hudo narobe, če sta Dedaković in Parago res storila, kar jima očitajo, kot če nimata s tem nič. Hrvaško ruši tako njuno izdajstvo kot nedolžnost. Režiser tega velikega protihrvaškega meta je brez dvoma tako imenovani KOS, obveščevalna služba Jugoslavanske armade, ki dobi v obeh primerih. Se posebej, ker se je afera zastavila in ponudila sama. Treba je bilo samo s prstom pokazati na primerne igralce. Svoje ali (in) nasprotnikove.

Domnevati ali biti prepričan, da nekdanji častnik JLA se vedno diha in dela za svojo idejno in dejansko mater, je ena najhujših verjetnih stvari na svetu. Kot je po drugi strani neverjetno, naravnost nedoumljivo, da zvezni Beograd po nekaterih podatkih ob veličastnem zatonu komunizma nikoli ni ukrepal zoper tako zopredna oporečnik, kot je bil Dobroslav Parago. Zagreb da, Beograd ne. Ze samo ti dve domnevi bi bili dovolj, da po potrebi zabinglja katerikoli pravi ali skrbno izrisani namisljeni Pedro. V resnici pa so bile stvari gotovo še veliko bolj pripravljene.

Igralcev, scenaristov in režiserjev je še, kolikor hočete.

Hrvaška je namreč s sodelavci KOS in srbske obveščevalne službe preprežena in prevrtna dežela. Ne zato, ker zagorski Stefi, dalmatinski Anteji in mađarski Matjaži po gostlinah v večerni žalosti nad nenehnim umikanjem ne govore o drugem kot o izdaji, ampak zato, ker kaže, da je za to nečedno dejanje dejansko veliko možnosti in volje.

Treba se je samo vprašati, koliko svojih ljudi so KOS, srbski Srbi in Crnogorci, hrvaški Srbi in srbski Hrvatje oziroma Jugoslavonarji instalirali v institucije starega sistema in kolikim je uspelo zadržati ali celo izboljšati svoj položaj. Ze delujejo ali pa kot tempirana mina čakajo na ukaz! Druga obveščevalna rušilna ofenziva je novejšega datuma, oficirji JA so v vrste ZNG ali MUP prav gotovo vstopali iz domoljubja. Vprašanje je le, ali iz hrvaškega ali srbskega. Tretja kolona so tisti, ki v vseh časih in sistemih delajo vse to in še več iz potrebe za avanturo, denarjem in pa preprosto zato, ker jih je mogoče učinkovito izsiljevati.

Najbolj nevarni so voljni iz prepričanja. Ideologija je vera. Se posebej, če prinese blaginjo skoraj brez motike. Preden se je Hrvaška začela podirati Hrvatom, se je podrla veliki večini hrvaških Srbov. Teško je preboleti, da iz vzamejo oblast. Na Hrvaškem je imelo njenih 12 odstotkov Srbov 60 odstotkov oblasti. Tega zdaj ni in ne bo nikoli več. To vsi vedo, tudi Srbi, a kaj ko sta nastalija in maščevanje najboljša motorja za katerokoli dejanje.

Ena od tragedij Hrvaške je, ta bo morebiti zanjo tudi trajneje usodna, da je morala in se mora verjeti vsem, ki ji ponudijo svojo lojalnost, čeprav ni imela in nima zanesljivih mehanizmov, ki bi lahko to zvestobo tudi preverili. Brez učinkovitega orodja za nacionalno varnost bi bile nestabilne tudi veliko bolj homogene države, kot je Hrvaška.

Če Hrvaška sploh še je država. Z vsiljeno vojno, premirji, ki so eno slabše od drugega, s svojimi mrtvimi in ranjenimi, ki gredo v tisoče, grozljivimi prepri, kdo je otrokom in starcem porazal ušesa, parolami, da ne bo več Kostanje in Vukovarjev, porušeni domovi, tovarnami in cerkva, s morjem, na katero ne sme ribiški colniček, z begunci v blejskih Toplicah in v mađarskih barakah, vojnim dobičkarji, zdaj že res po skoraj vsem znamenito HDZ opozicijo, ki sluti, da je na kratak rok vse prepozno in zaman. Na vrhu te piramide je predsednik Tudman, ki se mu še naprej zdi, da zna vladati. Dolgo časa so tako mislili tudi Hrvatje. Po prvih svobodnih volitvah v svoji zgodovini so danes na robu državljanske vojne. Hrvti proti Hrvatim v lastni državi, ki je do ene tretjine okupirana od JA in četnikov. Bolj žalostne države si skoraj ni mogoče zamisliti.

Zdjaj, ko gre pri sosedih vse v kaos samo od sebe, se je skoraj nesmiselno spraševati, kolikšen je bil začetni delež pete kolone, KOS, nezadovoljnih Srbov, ki menijo, da nova Hrvaška ni več njihova domovina. Navjni bi bili, ko bi pri vsem tem zanemari bili brezbriznost in račune tujih držav. Čeprav gre bolj kot za interese za brezbriznost oziroma za to, naj se pokoljejo med seboj. Ti bodo nastopili šele, ko bo bojno polje ravnno, dežela ali dežela pa lačne hrane, milošinske in kapitala.

Ko je, kar bo, je torej vprašanje, ali bi bila Hrvaška, v tako sirno padajoči spirali tudi v primeru, če bi Turki ne bi pripeljali Srbov, agentov, volhounov in vojakov, ki so na geslo za začetek naloge čakal več stoletij. Sprašujemo za Hrvaško, v mislih pa imamo Slovenijo. Čeprav položaj ni primerljiv, se zdi, da sploh ne bi bilo slabo imen prešetih vsaj Dedakovičev. In vedno, kdo jih bo sprožil, podpiral, kaj in koliko lahko store. V smislu, ki jim ga pripisuje večje oko nesofone slovensko-hrvaške Konfederacije. Kdo bi lahko pri nas igral Parago, da se ni popolnoma izena. Zdi se celo, da Slovenija vendarle ni delala tako ekstremno samomorilskih sanj.

Marjan Bauer

DR. MARKO VESELICA O TUDMANOVI HRVAŠKI

Vojna kot sredstvo za utrjevanje osebne oblasti

»Vukovar je padel v Zagrebu in je dostej najhujša kritika Tudmanove politike in vladavine, ki Hrvaško potiska v zlom,« pravi predsednik Hrvaške demokratske stranke dr. Marko Veselica.

O b aretaciji poveljnika vukovarske obrambe Jastreba, predsednika HSP Dobroslava Parage in člana HSP Milana Vukovića ste izjavili, da je Hrvaška na pragu totalitarizma. Videti pa je, da je že vlogu v njem?

Vsekakor, vendar je ob tem treba povedati, kako je do tega prišlo in kakšna je tudi naša vloga, vloga opozicijske stranke in drugega dela opozicije. Menimo, da sta premočna zmaga HDZ in sestava sabora omogočila skokovito nastajanje kulturne, totalitarne pozicije predsednika dr. Franja Tudmana. Nato je ob božiču sprejeta ustava odpravila še zadnje oblike parlamentarne demokracije. Poleg tega je Tudman še zlorabil prevladovane hudezejevce v saboru, ki jih kot predsednik vladajoče stranke lahko disciplinira v poslanskem klubu. Sicer pa ste od samega začetka delovanja novega sabora lahko ugotovili, da na volitvah niso zmagali najposposnejši kandidati in da je sabor pravzaprav nekakšno ritualno mesto, ki predsedniku republike daje podporo za vse njegove odločitve, kar je v usodnem trenutku za hrvaški narod in njegovo državo žalostno, predvsem pa tragično. Tako je sabor postal ozko grlo hrvaške politike, ki onemogoča mobilizacijo vseh razpoložljivih zmogljivosti, ki jih Hrvaška ima doma in v diaspori.

In kako so do izraza prišli povprečnejši?

Da, če že ne podpopvprečnejši, pa tudi konvertiti, ki pa so ostali boljševiski, karieristi in drugi, ki ustrezajo Tudmanu, njegovi oblasti, ki ni instrument upravljanja Hrvaške, temveč instrument krepitve lastnega kulta in moči z zelo vsestranskim manipuliranjem ljudstva. Pravzaprav gre za globoko temo, katere natančna in vsestranska razelenitev bržkone presega prostor najinega pogovora. No, v naši stranki smo pač skušali popraviti, kar se popraviti da, in smo zaradi tega prek sporazuma parlamentarnih strank vstopili v vlado demokratske enotnosti, iz katere smo sedaj izstopili.

Zaradi aretacije predsednika ene izmed hrvaških političnih strank?

Ne, ker ta sporazum z 2. avgusta letos, ki je zajemal devet točk, niti v eni ni bil uresničen; v odstopeni izjavi smo prav tako v devetih točkah odgovorili, zakaj razidramo večstrankarski sporazum. Gre za napake in zablode na obrambnem področju, za prepustjanje prebivalstva na kriznih območjih na milost in nemilost sovražniku, za Tudmanovo prisvajanje oblasti na rovaš vlade, za delovanje paradraznega vrhovnega sveta, ki kot Tudmanov organ sprejema sklepe glede najpomembnejših vprašanj hrvaške politike in stališča do njih na rovaš vlade in sabora itd., za to, da naša stranka ni mogla ničesar spreminiti in je zato postala nekakšen krizniček opozicijske in vladajoče stranke. Na koncu smo tudi predlagali, da predsednik republike razpusti vrhovni državni svet in sklicе domovinski forum, ki bi ga sestavljali voditelji hrvaških političnih strank, sabora in vlade ter ugledni hrvaški državljani iz domovine in tujine, na katerem bi se dogovorili o hrvaški politiki v tem zares usodnem trenutku.

Tudmanova Hrvaška celo glede obrambe ne ve, kako in kaj, posebej po njegovi izjavi v pariškem Le Mondu, da Hrvaška ne more sama zaustaviti agresivnega pohoda srbske soldateske.

Tudman je celó vojno izkoristil kot instrument za utrjevanje svoje pozicije. To pa je pravzaprav izraz neenotnosti Hrvaške, ki blokira hrvaške državotvorne, demokratske, kreativne, organizacijske in vse druge zmogljivosti ob poglobitvem strateškem sporu hrvaške obrambe. Nekdanji general je obseden z vojaškim kompleksom, ustvaril je mit vojske z ustvarjanjem celotnega instrumentarija in obrambnih priprav, v katerega so se postopoma vključile tako rekoč vse industrijske zmogljivosti z zaposlenim proizvajanjem orožja. To je omogočilo sovražnim silam, da elegantno in posredno delujejo na Tudmanovo taktiko in strategijo in ga postopoma omejujejo tudi s precejevanjem evropske in s-

točne pomoči za zaustavitev vojne proti Hrvaški. Hkrati pa je predsednik javno razkazoval svoje slabosti, med katere spada tudi omenjena izjava v Le Mondu, češ da Hrvaška ne more premagati armade. To je spet ena izmed njegovih velikih zablod. Kljub njegovim napakam je hrvaško ljudstvo dokazalo sposobnost tudi na obrambnem področju, pri čemer kaže posebej poudariti primer Vukovarja, kjer so njegovi branilci onesposobili 1000 tankov in transporterjev, kar si je pri zdravi pameti težko zamisliti. Tudman jih ni ustrezno podprl, prav tako ne obrambno ministrstvo. Tako se ni moglo znebiti vtisa, da je Tudman pravzaprav Vukovar žrtvoval.

Po Vukovarju se Hrvaška vrača v obdobje, v katerem ste prav vi bili obsojeni na 18 let zapora in še 8-letno prepoved javnega delovanja?

Da, ker je Tudman tudi obseden s sindromom, da neoboroženo ali slabše oboroženo ljudstvo ne more iti v napad na močno armado. Tako pa je z defenzivo na obrambnem področju postopoma ustvaril spanovijo armade in četnikov, ki osvajajo čedalje več našega ozemlja. V takih okoliščinah je treba uvrstiti na dnevni red njegovo politiko, da bi Tudman prikril lastne napake in zablode, stopa v represijo. Ni naš namen, se pravi namen moje stranke, analizirati grehe in »grehe« Dobroslava Parage in to, kako je donedavni poveljnik Mile Dedaković Jastrebov, vodil vukovarsko obrambo, vendar je na robu razuma, da predsednik Tudman v javnem nasto-

PETERLE KONTRA RUPEL - ZNOVA

Za zdaj še brez veleposlanikov

Ta najnovejši spor glede bodočih veleposlanikov v Londonu (Matjaz Sinkovec), Rimu (Marko Kosin), Bonnu (Boris Frlec) in Strasbourgu (Andrej Novak), ki je povzročil pravo razburjenje predvsem na Gregorčičevi 25, kjer domuje zunanje ministrstvo, še posebej pa je odmeval v javnosti, ima tri temeljne plove: najprej gre za proceduralno vprašanje, drugič za povsem načelno stališče in tretjič za konkreten splet okoliščin, ki so premiera Peterleja napeljevali k izjavi, da seznama ne bo podpisal, »dokler ga ne obravnava Demosova kadrovska komisija«. Vse skupaj pa je mogoče razumeti le, če vemo za nagibe, ki so Peterleja pri tem vodili, in če si znamo predstavljati posledice, ki jih imajo lahko takšni prijemi za slovensko zunanjo politiko in Slovenijo sploh. Pojdimo po vrsti.

Proceduralno se zdi stvar sila preprosta. Zakon o zunanjih zadevah, ki je spisan po vzorih diplomatske razvitih držav, predvideva, da vodje birojev Slovenije na tujem (kasneje vodje misij, torej veleposlanstev) na predlog zunanjega ministrstva (torej resornega ministra) imenuje vlada, po verifikaciji v skupščinski komisiji za mednarodne odnose pa jih potrjuje in pravno-močno »poslje« na tuje republike, torej predsednik (ali predsedstvo) Slovenije. Tako so v proceduri udeležene vse vrste oblasti: resorno ministrstvo in vlada na strani izvršnih organov vladajoče koalicije, skupščina kot zakonodajni del in predsednik države kot tretja veja oblasti. Stvar se je po septembrskem imenovanju dr. Ernesta Petriča za vodjo biroja v ZDA zdela preprosta tudi za preostale kandidate; kot smo namreč v Prilogi že pisali konec avgusta, so šli potencialni kandidati za vodje birojev že skozi vsa sita – tudi sedaj zloglasno Demosovo partijsko komisijo – in bili »na red« za z zakonom predvideno proceduro. Demos je že takrat ugotovil, da nima boljših kandidatov od

predlaganih – med temi je bila resda večina profiliranih v starem režimu, če to sploh ima kakšen pomen – in da tudi nima smisla zavlačevati procedure, ker se je bilo treba začeti boriti za diplomatsko priznanje. Zunanje ministrstvo je 16. oktobra dalo predlog v postopek. Formalno gledano predlog do minule nedelje zvečer (seja vlade) sploh ni prišel na mizo prvostopenjskega organa. Na nedeljski seji pa je, kot vedo povedati prisotni, predsednik vlade – seveda v odstotnosti zunanjega ministra – dal vedeti, da predlog ne bo šel v nobenem primeru skozi, dokler spiska ne bo odobril Demosov kadrovski stroj. Peterle v odsotnosti zunanjega ministra ni imel enakovrednega nasprotnika in tako do debate o njegovem predlogu sploh ni prišlo; vsi ministri so namreč pri tej točki dnevnega reda gledali v papirje in molčali. Obveljala je Peterletova.

Kaj je torej premaknilo predsednika vlade in celoten Demos, da je potem, ko je odobril širši seznam kandidatov, nenadoma ustavil konkretna imenovanja? Ta splet okoliščin je zelo zanimiv, vse poti pa kot se zdi, vodijo k Milanu Majcnu, sicer krščanski demokratu in bivšemu jugoslovanskemu konzulu v Celovcu, torej Peterletovega človeka. Majcen je bil sprva kandidat za slovenskega predstavnika na Dunaju ali v Bonnu. Slednje mesto je odpadel, ker ima Slovenija tam svojega človeka – Borisa Frleca – ki se je v središču nemške diplomacije že usidral in bi bila njegova menjava neumestna. Dunaj pa je

Slovenska zunanja politika postaja očitno čedalje manj »čista« diplomacija in čedalje bolj stvar slovenske notranje politike in njenih notranjih obračunov.
Najnovejši spor na relaciji Rupel-Peterle, ker predsednik vlade ni hotel podpisati seznama bodočih slovenskih veleposlanikov (ki ga je sestavil zunanji minister), je po napadu na Rupla po skupščinskem zunanjepolitičnem poročilu že drugi primer, ki to v polni meri dokazuje.

odpadel kasneje, ker je Peterle za njim predvidel »odvečno« ministrico za zdravstvo Katjo Boh. Majcna so glede na težnje – sorodstvo v ZDA – želeli predstaviti v Združene države, kjer pa Slovenijo že zastopa Ignac Golob; predvsem pa so v zunanjem ministrstvu, »poznavajoč« Majcna, ostro nasprotovali morebitnemu njegovemu imenovanju za poslanca na East Riverju; pripravljeni pa so mu bili ponuditi konzulstvo v Chicagu ali Clevelandu, če bi želel. Majcen se ni strinjal, ampak je hotel v OZN. Ker problema ni bilo mogoče rešiti po normalni poti, jo je Peterle po ne-normalni. Ustavil je postopek. In dokler ta problem v vladi ne bo rešen – rešen pa bo takrat, ko bo Peterle pooblaščen – ne bo imenovan noben veleposlanik. Premier je neomajen: »ne bom podpisal«, tako govori že ves teden.

Stvar ima tudi čisto načelno plat. Denimo, da je ves problem res v dejstvu, da seznama ni pregledala Demosova kadrovska komisija; če

je tako – uradna formulacija je že takšna – potem kaže na preprosto (načelno) dejstvo, da kadrovska slovenska zunanja politika kroji peterica ali šesterica Demosovih politikov, ki se poživljajo na vsa pravila demokracije in na vsa pravila delovanja diplomacije. Če smo zelo grobi: ta in takšna Demosova kadrovska komisija spominja na zloglasne kadrovske koordinacije pri bivši SZDL, v kateri so s policijskimi metodami preverjali kandidate in jih »žigosali« z nazivi »primec« ali pa ne. Da bi bilo vse skupaj tudi na

Trenutno ima Slovenija na tujem osem predstavništva Republike, štiri skupna predstavništva vlade in podjetij, enega pooblaščenca vlade, sedem posebnih svetovalec ministra za zunanje zadeve in eno kontaktno osebo. Predstavništva Republike so v Avstriji (za zdaj še pooblaščenec vlade Karel Smolc; kandidat za šefa je Katja Boh), Franciji (Andrej Novak v Strasbourgu in dr. Beno Lukman kot drugi človek v Parizu; mesto vodje v Parizu je odprto), Italiji (drugi človek Izotk Simoniti; kandidat za šefa je Marko Kosin), Luksemburgu (vodja je vladni pooblaščenec Franc Dreu), Švici (drugi človek Jure Gašparič; mesto vodje je odprto), Veliki Britaniji (za zdaj pooblaščenec vlade Keith Miles; kandidat za šefa je Matjaz Sinkovec), ZDA (vodja Ernest Petrič in sodelavec vlade za OZN Ignac Golob) in Nemčiji (odposlanec predsednika Kučana Boris Frlec, kandidat za šefa biroja); skupna predstavništva vlade in podjetij so v Belgiji (Ljuzje Sočan, LB), CSFR (Stefan Lončnar, LB), Sovjetski zvezi (Roman Kokalj, Slovenjajale) in na Tajskem (Vinko Vindiš, Slovenjajale); pooblaščenec vlade je Bojan Brezigar in Italiji (v deželi Furlaniji-Juljski krajini); posebni svetovalci ministra za zunanje zadeve so v Argentini (Božidar Fink, kandidat za šefa biroja, in Marko Kremžar), na Finskem (Milan Smolej), v Kanadi (Zlatko Verbič), Italiji (Marjan Frantek), Novi Zelandiji (Dusan Lajovic), Nemčiji (Herman Rigelnik, LB) in v Singapurju (Peter Ilgo, LB); kontaktne osebe pa so Jože Savet ter Alfred in Mark Breznik (Slovenski informacijski urad) v Avstraliji.

zunaj čim bolj podobno opisanemu, so poskrbeli v samem Demosu, ko so kadrovska komisijo preimenovali v koordinacijsko komisijo, kot pove Vitodrag Pakl.

Tu si moramo – da bomo korektni – zastaviti vprašanje, ali imajo vladajoče koalicije običajno pravico razporejati kadre tudi na tako občutljivem področju, kot je zunanja politika. Odgovor je ne. Ne moremo sicer zanikati, da v ozadju vsakokratnih izbir tudi v vladajočih koalicijah razporejajo demokracije ne potekajo svojevrstne kuhinje. Toda ljudje, ki so v teh kadrovskih kuhinjah na izbiro, so že prej strogo selektirani, predvsem pa nikjer in nikoli ne obstaja – formalno ali neformalno – nikakršna kadrovska komisija vladajoče koalicije, ki bi bila zadnji filter. Ti prijemi so značilnost režimov s stalističnimi navlakami. V razvitih demokracijah in diplomacijah je postopek takšen, da zunanji minister izmed skrbno in načrtno šolanjih ljudi izbere (ponavadi izbira ni posebej težka, ker je številčno tako šolanjih ljudi malo) pravega človeka, kar potem vlada na svoji seji zgolj potrjuje.

in nikakor ne ustavlja postopka, česar ne more narediti niti parlamentarna komisija za zunanjo politiko (v njej imajo vladajoča koalicija vendarle večino) niti suveren, ki seznam v zadnji fazi podpisuje. Zunanjepolitična kadrovska politika namreč ni stvar voluntarizma ne političnih stigmatiziranih posameznika, ampak načrtno in strokovno delo. Diplomacija je namreč poklic, ne odlagališče za »zaslužne«. Zato tudi izbire zunanjega ministra nihče ne bo »rušil«, ker je zaupanje v njegovo izbiro in v kandidata popolno.

Do spora glede slovenskih predstavnikov na tujem prihaja v času, ko bi Slovenija te ljudi kravovo potrebovala »na terenu«, kjer bi lahko lobirali za slovensko priznanje in upoštevanje naših interesov. A negativne rezultate Peterletovega zavlačevanja si bodo v vsakem primeru morali pripisati tisti, ki imajo stvar od 16. oktobra naprej v predalu in ki je ne spustijo naprej.

Darjan Kosir

ZARES ČUDAŠKA ZGODBA

Premier in polovica Evrope

Izjave, zagotovila, kritike in svarila, s katerimi ne skopari g. prvi minister naše Republike, kažejo nekatero značilnost, zaradi katerih bi bolj sodili v okolje določene izobraževalne ustanove kakor v usta krmiljarja državne barke, najsi je ta v resnici kolobar. Premier rad soli pamet občinstvu, dasiravno si ni pretelko velike vode, odkar nas je vsem na oči v slogu kmečke neveste smisel pred provincialnimi politiki v bližnji okolici domovine, ko je, denimo, prošil za odpustanje za nekaj, česar niso storili ne on ne njegovi volilci. Odstilistromal nas je večkrat osrečil s čitalniškimi modrostmi, z nenavadno izbranim okusom in kulturnimi preferencami in s prastarimi skrajno desničarskimi trivitalnostmi o družbi in držumi, ki bi se jih na Zahodu upal le malokdo ponoviti. Deteženi smo bili nekoliko uredniških obljub, zagotovil, nerealnih ocen, informacij, za katere se je pri prič izkazalo, da niso vredne počenega groša (s tem so se odlikovale njegove napovedi na zunanjepolitičnem področju), arogantnosti in nepoznavanja ali preziranja temeljnih pravil demokracije.

Nazadnje (25. t. m.) nas je osrečil z otročjo predstavo o evropski politični srenji, natančneje o »polovici Evrope«, ki naj bi mu pomagala naprti odgovornost za njegove strahove na druge, zlasti pa zmanjšati pomen neuspehov njegovega kabineta. Res bi bilo zanimivo zvedeti, katero polovico je imel g. premier v mislih, saj bi se je morali na dele izogibati že zato, ker v njej očitno vlada prepričanje, da je država ogrožena, če pade kakšna vlada, da so »domači pritiski na vlado« nekaj izjemnega, ne pa običajno ravnanje v demokraciji, da so »domači in tuji tereni« bolj dovzetni za zamenjavo vlad kakor za neskončno vladanje neposobnih vlad. Kršenje demokratičnih šeg v parlamentih in pragrodovinsko retoriko vladajočih politikov.

Bojimo se lahko, da gre za znamenja že razvite grandomanije. Res je sicer, da so nekateri gospodje iz vlade opravili kar precej dela, vendar so ga drugi, tisti najbolj grandomanski med njimi, sproti spodnašali, zlasti z nekompetentnim vtikanjem v zunanjo politiko. Navsezadnje se mislo pozabili zapovrstnih nasokov »naših« politikov na Rim in druge prestolnice, neboljignega antisembriranja in drugih podvigov, ko je premier s spremestvom politel skaziti do neke mere »evropski« nastop konkurentov iz vlade in strank, in premierovih preferenc za provincialne politike v sosesčini, sektarskega gledanja na gospodarske stike s tujino, zaradi katerega smo morebiti ob neznanu številu poslov, ki bi nam danes prišli pravi. Gre pa tudi za činično špekuliranje z domnevnim pomankljivim poznavanjem delovanja demokratične oblasti pri prebivalstvu, saj sicer glasovanje o nezaupnici v zakonito izvoljenem parlamentu ne bi mogel predstavljati kot destabilizacije države. Ali pa je nemara še huje, in sam premier pomankljivo pozna to delovanje. Resnična destabilizacija je kajpada natančno to, kar počne vlada na ekonomskem in socialnem področju, glasovanje o zaupnici pa v našem primeru ni nič drugega kakor pokus, da bi se uprli dejanski destabilizaciji države.

G. premier namreč res nima stvarne podlage za občutek take ali drugačne pomembnosti svoje osebe, kajpada če ne štejemo tega, da zaseda mesto v zgradbi oblasti, odkoder lahko učinkovito vpravi njeno normalno funkcioniranje. Med drugim s tem, da za vsako ceno ohranja v vladi svoje oprtnične in glede na to, kako so se diskreditirali v »svojih« resorjih.

Človek, ki je zmožen ljudstvu razlagati, da je potni list namenjen za prestopanje meje, in je ves vznosen, ker se to tudi zares dogaja, pač ne more upati, da bo občinstvo zaneseno občudovalo ostrino njegovega duha. Mož, ki je nič kolikor napovedal bližnje mednarodno priznanje naše Republike, pa še danes ni nič bolj jasno, kdaj se bo v resnici zgodilo, res ne more govoriti, da nekdo drug ogroža njegov ugled.

Iz intervjuja, ki ga je dal za dunajsko *Wirtschaftswoche* (prevod je bil priobčen v Delu 9. novembra), smo, denimo zvedeli predvsem to, zakaj se nam onstran meje, in to ne glede na barvo potnega lista, še krave pruhljeno režijo. G. premier je namreč urbi et

orbri razglasil, da so g. Mock, De Michelis in Genscher nadvse prijazna gospoda, saj so se pogovarjali celo z njim, in to večkrat na dan. Gospodje so po vsem videzu oljanki, dobrega srca in imajo časa na pretek. Prava časa pa nam čedalje bolj primanjkuje.

Kajpada je spričo dragine, brezposelnosti, inflacije in drugih očitno naravnih nesreč, ki so nas kar doletele, neznanost težko ugotoviti, kaj imajo premierove neboljgne vaje iz etike opraviti z nacionalno blaginjo. Še zlasti ker je iz »krogov« in »kuloarjev« slišati, da je premierova nedvomna in po vsem videzu tudi edina zasluga vnašanje »krščanskega etosa« v politiko in ekonomijo, da se je pri tem opiral na nekakšne napol formalne lobije in da je to počel tako rekoč za vsako ceno. Račun je kajpada izstavljen drugim. Kot vse kaže, pa ekonomske in politične rubrike le zelo poredkoma z dolžnim spoštovanjem upošteva produkcijo družinskega petja, vseh mogočih zvončarjev in tv sprevedanja. Morebiti pa vendarle ni zgolj naključje, da od presilne »evropske« dejavnosti g. premiera v Haagu in drugod ni do (tuje, za domačo je kaj lahko poskrbeti) javnosti pričrjalo praktično nič.

Glede na dosedanje prognostično kariero g. premiera človeka kar zmrazi, ko prebere ali sliši katero izmed njegovih napovedi: bližina je sicer res relativna zadeva, toda pri napovedovanju bližnjega mednarodnega priznanja bi bilo obzirno, če bi občinstvo obvestil vsaj o tem, ali ima v mislih zgodovinski ali geološki čas. Ko govori o dokončnem odhodu nepremagljive JLA, človek nehoti pričakuje, da bo naslednja vest poročala o desantu te armade na München, izpeljanem z letališča v Lescah. Kazno je, da je treba za premierovo besedovanje odkriti pravi sifirni kod, sicer pa sta njegova kredibilnost in nenadomestljivost videti nedotaknjeni. Seveda zlasti v »teh razmerah«.

G. premier je tudi nekaj govoril o »lastni politiki« naše Republike. Očitno nas želi privaditi na razveseljivo dejstvo, da Republika ne izvaja tuje politike, čeprav nekateri že malec dvomimo tudi o tem. Povsem očitno pa je, da s tem izrazom vse ne mislimo istega početja. To je do neke mere prav, saj nacionalna politika ni nekaj homogenega, zlasti notranja ne. Toda nekateri mislimo, da bi morala sleherna nacionalna politika in oblast predvsem streeči državljanom, drugi so očitno mnenja, da sta politika in oblast zgolj sredstvo za golo in nepogojno prilasčanje družbene moči, po možnosti v imenu morale oz. etosa, ki njih samih ne zavezuje. Zato pa imajo vselej pri roki izgovor, češ »drugi gre še slabše«.

Za politiko pod geslom »drugi gre še slabše« res ni bilo treba spreminjati režima, prejšnji je zadevo naravnost virtuosno obvladal. In nesporno je, da je težko doseči tako bedne razmere, da ne bi mogli najti še bednejših. Zdi pa se, da se g. premier in prijatelji z nečim vendarle na vse kriplje trudijo, toda ne ubadajo se s krizo, temveč z vprašanjem, kako občo revščino razdeliti tako, da nekateri navzlic vsemu ne bi bili revni.

S tem bi navsezadnje lahko razložili očitno ravnodušnost do možnosti za vključevanje nacionalne ekonomije v mednarodne gospodarske procese, kajpada če ne štejemo sem ubožnega kapitala emigracije in podrejanja njegovim polaščevalskim in ideološkim zahtevam. Morebiti pa tudi občo bedo razumejo kot priročno sredstvo za discipliniranje, no, moralno prenovo naše družbe. Če pa smo skrajno dobrohotni, lahko iz že omenjenega premierovega intervjuja ugotovimo predvsem to, da g. premier ne ve, za kaj v notranji, zunanji in ekonomski politiki sploh gre in da ga to pravzaprav ne zanima posebno.

Sedanji vladni kabinet odlikuje tudi to, da je venomer presenečen, najbolj pa ga preenečajo dogodki, ki sledijo njegovim posegom na ekonomsko področje. Presenečilo so ga stvari, ki so jih tudi amaterji lahko predvideli, denimo finančne in monetarne reakcije federacije, famozna izguba jugoslovanskega trga, trgovinska blokada, ropanje deviznih rezerv, letalska blokada, hrvaške reakcije na novo mejo in na nov denar itn. Žal pa je tako, da tudi nepresenečeni plujemo za vladno vesleže s presenečenji. Očitno se prave vrline vlade in vladne koalicije – razen treh ali štirih

resorjih – kažejo pri izganjanju (najprej rdečih, nato še drugobarvnih) duhov in oseb, pri izveskih in znamenjih, a tudi to se je dogajalo v dokaj bukolčni in ljubiteljski maniri. Vlada in vladna koalicija sta pokazali tudi nenavadno veziranost pri preprečevanju drugim, da bi počeli to, kar sta nakalini storiti sami v svoj in svojih zaveznikov prid (to je, zgoščeno rečeno, vsebina vladne verzije zakona o lastninjenju in obračunavanja s piratskimi lastninjevalci).

Obče znano je, da gospodarske razmere pri nas niso bile in niso take, kakršne so bile in so zdaj v Vzhodni Evropi. G. Sachs in njegov potujoči cirkus take morebiti nista opazila, g. premier pa očitno ni dojel. Če bi bilo narobe, bi slo za naklepno lumparjijo. Na Vzhodu so namreč imeli, denimo, državno lastnino (nosilec lastninskih pravic je bil jasno opredeljen: država in njena birokracija), pri nas smo imeli družbeno lastnino z vsjo znano lastninskim zmedo. Toda ta zmeda je nehotela ali morda celo hotela dala podjetjem toliko sapa, da so po nečinkovitosti prehitela ona na Vzhodu. G. Sachs je imel to zamenjaljivo podrobnost, ima pač rad spektakularna dejanja, drzne reze in kabinetno modrost, ki mu omogoča razkošje, da lahko ločuje ekonomsko od družbenega in političnega (družbeno se pri tem spremeni v ceno, ki jo je treba za spremembo ekonomskega režima plačati, ta v obzorju g. Sachsa nima nič opraviti z lakoto, od katere je »mogoče« umreti). Glede na to, da je bil leteči cirkus g. Sachsa vpleten tudi v reforme g. Markovića, ta pa je jugoslovansko mijo pokosila tam, kjer je sploh bilo kaj ekonomije, bi bilo kajpada nadvse počeno prebrati bilanco bleščeče karriere te artistične skupine po svetu in v Vzhodni Evropi.

G. premier se tudi huduje zaradi fiktivne zaposlenosti, vendar očitno ne pozna njene socialne vloge ali pa mu te sploh ni mar, čeprav so od nje odvisne realne razvojne možnosti družbe na Slovenskem. Nasprotje fiktivne zaposlenosti namreč ni realna zaposlenost – tej se v vseh industrijskih družbah le bolj ali manj približujejo – ampak razpad družbenega korpusa na nezdružljive dele (t. i. razredni razcep XIX. stoletja). Ne gre potemtakem za mačji rep, ki ga v intervjuju z značilno ponesrečenim duhovičenjem omenja g. premier, ampak za vivisekcijo. Naš premier res ni Deng Xiaoping: kakor je videti, je zanj najpomembnejša barva mačk, o pronicenosti prispeodob z rezanjem mačjih ali drugih repov pa naj razpravljajo psihoanalitiki. Naš premier je vzvišen nad sleherno realno problematiko, ki ni v prid vzpostavljanju nove – starega gospodarstva pri nas. In zgolj iz te, že koznične razdalje ni mogoče metanje iz služb videti kot programiran suk – in to prav rad verjamem, saj vse kaže, da družici na g. prvega ministra ni zmožna programirati česa drugega kakor svoje lastno gospodstvo, zvončarstvo, družinsko prepevanje in verouk v solah – in zgolj iz teh vrtloglavih višin je mogoče uporabiti izraz »moramo plačati« kot pluralis modestiae (za pluralis maestatis je še pregodaj, ker bi veličanstvo v taki rabi moralo primakniti tudi svoj novič), pri čemer se »mi« g. premiera nanaša na nekoga, ki zagotovo ni g. premier sam, niti kdo iz njegove družine.

Za povrh pa naš premier ne kaže nič manjše izvedenosti kakor na drugih področjih tudi na področju narodne zgodovine. In tega ga ni sram zaupati niti tujemu študentu o zadevi obveščevalnemu častnikarju. Gre kajpada za isto večino, po kateri je naveza Slavil-Tomažič – sopek narodno zabavnih strank znana od rovtarskih Aten do Butal in nemara še v nasprotni smeri. Nemara nima smisla niti omeniti brezmejnega pretanjenega občutka za politično realnost v času prizadevanj za mednarodno priznanje domovine, ki ga je g. premier večkrat pokazal, nazadnje v že omenjenem intervjuju za *Wirtschaftswoche*: najbolje je redke zaveznike naskočiti z nečim, kar lahko razumejo kot irendentizem na svoj račun. Tudi sicer je premierova primerjava med knežjim kamnom in lipicanci nadvse umestna: na oboje so naši predniki sedli, potem ko je nekdo drug poskrbel, da je bilo na voljo.

No, navzlic vsemu bi bilo precej pretirano trditi, da bi se s padcem sedanje slovenske vlade porušil svetovni red, celo to, da bi bila prizadeta naša podoba v očeh »polovice Evrope«. Prvič zato, ker vse kaže, da ne Evropa ne njena polovica ne dasta kdo ve kaj na minljive podobe in se ravna po svojih interesih in po svojih razlagah razmer, žal precej neodvisnih od paledj prizadetih. Drugič pa zato, ker je zadev neučinkovite ali celo škodo delajoče vlade nekaj, kar sodi v podobo evropske demokracije, in sicer kot najcenejši način za varovanje države in družbe. Padeč vlade je v nasprotju s primerovim prepričanjem med najbolj normalnimi dogodki v življenju demokracij.

Braco Rotar

Franco Juri: VELIKI PLAN (17)

OKROGLA MIZA O NARKOMANIJI

SIN: EPIDEMIJA JE TU

Podatki precej nihajo, toda krog tako imenovanih narkomanskih eksperimentorjev v Sloveniji se širi. Narkomanija je med nami.

Kako se upreti drogami?

Kako lahko odvisnežu od droge pomaga socialna služba?

JERAŠA: Mislim, da je to, kar je pripovedovala gospa, ki je iskala pomoč za svojega sina, vsaj kar zadeva socialno službo, čisto res. Narkomanska scena nas je doletela nepripravljeno. Nekako do leta 1989 smo se srečevali kvečjemu z eksperimentatorji, ne pa z res odvisnimi od droge, v zadnjih dveh letih pa so se začele razmreževati spreminjati. V našem centru zdaj obravnavamo sedem ljudi, odvisnih od droge, trije so na prestajajo zaporne kazni.

GORJUP: Prvič, mislim, da moramo spremeniti besednjak. Ni narkomanov in ne narkomanije. Gre za uživalce in odvisneže od drog in tudi novinarji naj bi pisali o tem na bolj normalen način. Predstavljam društvo Stigma, ki združuje zdravljenke uživalce drog,

Prepoznavanje mora biti dovolj zgodnje, da zmanjša možnost prehajanja na nevarnejše stopnje zlorabe drog. Povezano je z znanjem odraslih o mamilih, s splošno osveščenostjo, ki smo jo v zadnjem času le nekoliko povečali. Sama osveščenost brez znanja pa še ni dovolj, povzroča toliko negotovosti in strahu, da sama po sebi ni koristna; samo v povezavi z znanjem in lastnim ustreznim vedenjem odraslih — staršev, pedagogov — je koristna. V okviru tega prepoznavanja je zelo važno vedeti, kako pomembni so odnosi med ljudmi, odnosi na šoli... poznati ni treba le problemov otrok in mladostnikov, ampak tudi njihove značilnosti, potrebe, načina odzivanja na različne obremenitve. Vse to je nudno, da bi prepoznali vzroke, da je nekdo segel po drogi. Seveda je prepoznavanje tega v družini povezano z odnosi, z bližino v odnosih, pripravljenostjo na medsebojne pogovore,

prosvetne delavce, če nimamo sredstev, da bi to lahko naredili?

Nekoliko se čudim, da toliko poudarjamo neurejene družine, ko smo v začetku pogovora ugotovili, da gre za življenjski slog mladih, ki pravzaprav ne sodijo med rizikne...

TOMORI: Govorimo o različnih stopnjah eksperimentiranja, uživanja, zasvojenosti. Kolikor nižja je stopnja, toliko širši je krog mladih zajetih vanjo. Ugotovljeno in potrjeno pa je, da se iz vsakega kroga »rekrutirajo« naprej, na primer iz eksperimentatorjev v pogostejše uživalce tisti, ki imajo več šibkih točk v razvoju osebnosti. Razvoj osebnosti pa je, kot vsi vemo, povezan z življenjem v družini, z odnosi v njej, s pozitivnimi potrditvami ali pomanjkanjem teh na področju izobraževanja, širšega socialnega okolja... Če imajo mladi možnost konstruktivnega samopotrejevanja na primer pri skupinskih športnih dejavnostih, če se družijo na zdrav in spodbuden način, je manj možnosti, da bi jih ogrozile droge ali druge nezaželene dejavnosti. Gre za preventivo, ki na prvi pogled nima nobene zveze z drogami. Ne mislim glorificirati Urške, vendar mislim, da lahko taka organizacija naredi več za preprečevanje narkomanije kot še tako usmerjen program.

Kakšne so možnosti za učinkovitejšo zdravstveno vzgojo v družini, v šoli? Kako naj se država učinkoviteje spopade z drogami?

NOLIMAL: Vzroki za nepripravljenost Slovenije na problematiko zlorabe drog in odvisnosti od drog so številni in zelo kompleksni. Veliko bi lahko govorili o neznanju, nemoči ali ignoranci vlade. Vendar naj se omejim le na enega, na mačehovski odnos do zdravstvene vzgoje šolarjev. Razviti namenjajo temu mnogo več pozornosti, pri nas pa smo prav letos to v šoli oklestili in razvednotili, čeprav je anketa o zdravstvenem stanju med osmošolci jasno pokazala, da je neznanje največje ravno o drogah in spolnem življenju. Primanjkuje ustreznih kadrov, zdravstvenozgodnjih programov, ni skupinskega dela (razen redkih izjem, npr. to kar dela Marjan Gorup). Šolstvo in zdravstvo slabo sodelujeta — ni najnujnejšega denarja in ta mačehovski odnos nas bo še veliko stal. Zdravstvena vzgoja naših otrok pa ni le naša, starševska, zdravniška, vzgojiteljska in moralna obveznost, sodi tudi v ekonomsko razmišljanje vsake sposobne vlade.

TOMORI: Glede na to, da je dr. Noliml pravilno poudaril dve področji, ki sta pomembni pri preprečitvi — šolstvo in zdravstvo — moramo biti resnično zaskrbljeni. Ker sta prav ti v slabih gospodarskih razmerah še toliko bolj prikrajšani. Pričakovati je, da naši ključni področja preventivnih programov ne bodo ravno uslišani...

JERAŠA: Naš center za socialno delo že četrto leto v okviru naravoslovnih dni pripravja za vse osmošolske posebne programe, ki zajemajo tudi področje zasvojenosti. Mladi to zelo dobro sprejemajo.

Obstaja torej kar nekaj posamičnih prizadevanj in premalo usklajenosti?

PRELC: Na Obali imamo večji del letošnjega leta koordinacijo brez katere bi res težko delali. Sodelujejo zastopniki zdravstva, RK, socialnega dela, zastopniki vseh dobredelnih ustanov, Karitas, starši, pa seveda tudi učitelji. Sam sem pred kratkim teden dni preživel s približno 1500 zdravilnimi narkomani, v eni največjih skupnosti za zdravljenje narkomanov v Italiji. Organizirali so prvi svetovni kongres za protovojno delo. Omenjeni italijanski center za zdravljenje odvisnosti od drog je daleč najbolj uspešen. Na srečanju smo se pogovarjali o preventivi, kurativu, o tem, kaj manjka tem mladim, kaj lahko storijo družina, šola, zdravstvo, cerkev, kako mladim vrniti prave vrednote. Gre za prastare vrednote, za smisel življenja, ki prinaša v človeka veselje, notranje zadoščenje, notranjo popolnost, radost bivanja...

Po obisku teh skupnosti, ki so izjemno lepo urejene, v njih pa je med drugim organizirano resno, odgovorno, trdo osmerno delo, ugotovimo, da so problemi in načini kurative podobni. Zelo pomemben je čas za pogovor. Mladi se ne znajo pogovarjati, ker jim tega nismo ponudili in tega razvili. V centru, ki ga omenjam in v katerem je življenje urejeno kot neke vrste družinska skupnost, kjer vladajo bratska povezanost, enakopravnost, kolektionalnost, vodijo življenje in delo zdravilni učivalci drog, ki znajo z neverjetno zavestjo in izkušnjami pomagati pri zdravljenju drugih. Res je zdravljenje precej dolgotrajno, toda po 30 mesecih obstaja že 95- in večdstotna verjetnost, da se bodo res pozdravili.

Kaj je odvisnik od droge ozdravljen?

PRELC: Pogovarjal sem se z nekim Alfredom, ki je bil prvi v tej skupnosti v Italiji in je začel veliko gibanje. To je bilo leta 1963, zdaj je namestnik vodje.

Kakšne so možnosti, da bi take alternativne oblike zdravljenja uvedli tudi pri nas, in zakaj je bolnišnično ali ambulantno, recimo temu uradno veljavno, zdravljenje na splošno manj učinkovito?

PRELC: Pri nas za zdaj nimamo nobene take terapevtske skupnosti. V njih je predvideno bivanje najmanj 30 mesecev. V omenjenih dveh velikih skupnostih v Italiji se zdravi okoli 6000 zasvojenih od 55.000, kolikor se jih trenutno zdravi terapevtskih skupnostih v Italiji. Nekateri so tudi majhne, občinske skupnosti, ki pa so tudi manj uspešne. Z Obale smo že poslali v Italijo dva odvisnika od drog, 8 pa se jih še pripravljajo za odhod tja, najprej na sprejem, nato pa na pravo zdravljenje.

NOLIMAL: Doseči moramo komplementarnost programov, ki zahtevajo popolno abstinenco, in programov, ki dopuščajo določeno uživanje droge in se imenujejo programi substitucije. Naj gre torej za komplementarnost in ne za konflikt. Škoda, da se pogovora ni udeležil povabljeni sogovornik s kriminalistične službe, da bi lahko rekli kaj več o tem, kako doseči uravnovesje med strategijo zmanjševanja porabe oziroma ponudbe in strategijo zmanjševanja. Reči hočem, naj pri nas ne bi investirali ne vem kolik sredstev samo v pregon, pri tem pa bi zanemarili strategijo zmanjševanja povpraševanja. In končno gre še za tretjo strategijo, ki je nekoliko kontroverzna, to je strategija zmanjševanja tveganja in nevarnosti pri uživanju drog; tudi populacije, za katero bi radi, da je ne bilo — potrebuje našo pomoč.

GORJUP: Prav pred kratkim smo dobili denar od Svetovne zdravstvene organizacije, in še nekaj ga pričakujemo, predvsem za preprečevanje aidsa in organiziranih oblik samopomoči skupnam uživalcev drog. Aprila smo ustanovili metadonski klub (nima še pravega imena), nujno pa potrebujemo podporo v zdravstvu, v socialni...

Strokovni zdravstveni vrh za psihiatrojo brez pridržkov?

TOMORI: Ne gre za to, da ga ne bi sprejemali, vendar naj bi ga uporabljali res samo pri strogo določenih indikacijah, ki so v svetu znane, na način, ki je edino varen in strokovno argumentiran, dosledno nadzorovan...

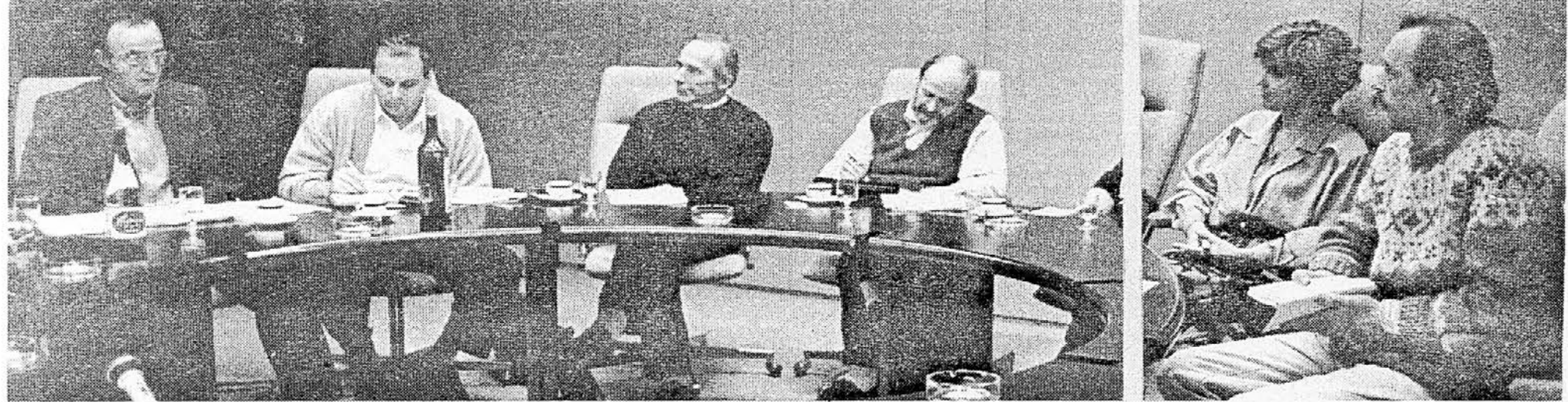
To je bila tema pogovora za Delovo okroglo mizo, na kateri so sodelovali Marjan Gorup, socialni delavec na osnovni šoli Prežihovega Voranca v Ljubljani, Slavko Gorup iz društva Stigma, Miha Jeraša, socialni delavec iz Centra za socialno delo Ljubljana Vič-Rudnik, dr. Dušan Noliml iz Univerzitetnega zavoda za zdravstveno in socialno varstvo, Franc Prelec, župnik s Portoroža, prof. dr. Martina Tomori s Centra za mentalno zdravje Univerzitetne psihiatrične klinike v Ljubljani in fant, ki je na svoji koži občutil pekel, ki se mu pravi odvisnost od droge, ter njegova mati.

Kakšna je, kot radi rečemo, narkomanska scena v Sloveniji? Imamo dovolj popolne podatke?

NOLIMAL: Ne gre samo za narkomanijo, pogovarjati se je treba tako o dovoljenih kot nedovoljenih drogah, torej tudi o alkoholizmu, kajenju in drugem. Imamo kar precej podatkov, ki pričajo, da smo v Sloveniji že na robu epidemije zlorabe nedovoljenih drog. Varovati pa se moramo nestrokovnega sklepanja na podlagi posameznih primerov — pa če so nekateri še tako akutni in boleči. Poglobljenih epidemioloških raziskav za vso državo pa še nimamo.

Zloraba predvsem nedovoljenih drog navadno povezujemo s t. i. riziknimi mladostniki. Je to prav?

TOMORI: Razmišljam predvsem kot psihater, ki obravnava motnje, stiske, bolezni mladih, se pravi tistih v obdobju odrasčanja, ki v zadnjem času te običajne razvojne in

Dr. Dušan Noliml, Marjan Gorup, Franc Prelec, Miha Jeraša, prof. dr. Martina Tomori in Slavko Gorup

identitetne probleme vedno bolj povezujejo z zlorabo drog, dovoljenih in nedovoljenih. Skrbi me pretek v epidemiologiji tega pojva. Včasih so res pogostejše segali po drogi bolj rizikni mladostniki, torej tisti, ki so se zelo težko vključevali v običajni, glavni tok dogajanja med mladimi, v konstruktivne dejavnosti; zdaj gre za obširnejše eksperimentiranje z drogo v večji, širši populaciji, v kateri so tudi mladi, ki sicer nimajo teh primarnih značilnosti, ki povečujejo rizičnost. So mlajši, kot so bili prej običajni eksperimentatorji, in so zaradi te svoje nizke telesne in esobnostne zrelosti stopnje bolj ogroženi. Problem vidim v tem, da se s širjenjem eksperimentatorjev z drugo širi tisto vedenje, ki mu pravimo socialno družbeno vedenje mladih, uveljavljeno v zelo širokem krogu, ki skoraj ne pokaže več brez poseganja po tej ali oni drogi. Zanesljivo pa je mogoče reči, da se tam, kjer je krog eksperimentatorjev večji, večja tudi številca tistih, ki vključijo drogo v svoj način — najprej družabnega, potem še preostalega dela vedenja in življenja in lahko s povečanjem uživanja, intenziviranjem navade in razširjanjem zlorabe bistveno spremenijo način življenja, krog ljudi, s katerimi se družijo, vrednostni sistem... da jih droga prej zasvoji.

GORUP: V šoli se je starostna meja zlorabe drog zelo drastično znižala — tja do 12. leta starosti. To opažamo zadnji dve leti. Seveda je to zelo težko odkriti. Mladostniki ne prihajajo v šolo drogirani, o tem se zve po poteh, največkrat prek kriminalistov. Na splošno se zdi zelo nenavadno, da se šola kot vzgojna in izobraževalna ustanova ne ukvarja veliko s temi pojavi in da predvsem ne jemlje dovolj resno zlorabo alkohola in tobaka. To so najbolj razširjene droge med mladimi.

Kako zaznava narkomanijo in kaj lahko stori ob tem Cerkev?

PRELC: Gotovo lahko govorim v imenu dela Cerkev na Slovenskem. Primorsko območje, od koder prihajam, je namreč vzorčno zelo zanimivo, ker je kot obalno zelo izpostavljeno, iz različnih razlogov zelo ranljivo. Cerkev se je od davnine bojevala zoper nekatere oblike zasvojenosti, tudi takrat, ko narkomanije še nismo poznali v takih oblikah in takem obsegu. Ko sem se prvič srečal v mladinski skupini s dvema zasvojenima, ki sta prisla posredovat svoje izkušnje z drogami, se je sprožil odkrit pogovor in zame je bilo to posebno odkritje. To namreč, kako je vsak od navzočih odkrito govoril o svoji zasvojenosti, kajenju, alkoholizmu, pretrani spolnosti ali na primer izjemi navezanosti na televizijo. Temu bi lahko rekli televizitiz. Prepričan sem, da dobiva narkomanija pri nas v zadnjem obdobju vse večji obseg, to, kar zdaj opažamo, je komaj vrh ledene gore.

Kako se z drogo srečajo starši? Kako jo prepoznajo? Kdaj sprevidijo, da njihov otrok eksperimentira z drogo ali je že zasvojen?

MATI: Če bi starši o tem problemu več vedeli, če bi imeli boljše podlago o tem, kaj pomeni droga... Človek potrebuje zelo veliko časa, preden končno sprevidi, da je njegov otrok zasvojen. In tudi tu mu je to jasno, še vedno razmišlja, da se »jutri« to ne bo ponovilo in nadaljevalo, da se bo počasi odločil za abstinenco in bo potem vse dobro in prav. Tudi nasploh je pri nas tako, da morda mlad človek najprej zabresti celo v kriminal, preden se začne kaj urejati. Težko je opisati grozo, ki jo doživlja, ko ti otrok pred očmi propada, tavaš od policije do zdravnikov... prideš v katerokoli bolnišnico in slišiš vedno isti odgovor, da oni niso pristni. To je nekaj najhujšega. Si lahko predstavljate, koliko truda je potrebno, preden otroka privarajo do priznanja, da je narkoman?

Koliko časa je minilo in kaj se je dogajalo od takrat, ko ste prvič zaslužili, da ima sin opraviti z drogo, in kdaj in kako ste konkretno ukrepali?

MATI: Prvič, ko je šlo za marihuano, sem gledala na to laično. Tudi iz strokovnih krogov sem sicer dobila informacijo, da to ni tako huda bolezen in da se bo nekako dalo

rešiti. Toda ko se je potem začelo s heroinom, je bilo zelo zelo hudo. Spet smo trkali na mnoga zdravniška in druga vrata po vsej Sloveniji. Ogromno časa sem porabila, da sem sina pripravila na zdravljenje, potem pa sem po dolgih dveh urah čakanja pred bolnišnico znova doživela: »Gospa, mi nismo pristojni...«

SIN: Nisem živel s starši, ko sem začel s tem... Mislim pa, da nisem skrival. Celotne zadeve mi ni uspelo skrivati več kot pol leta.

Kako se to začne, kakšna je tipična narkomanska pot?

SIN: Ali vi kadite cigarete?

Ne, ne kadim.

SIN: Pijete kavo?

Da.

SIN: No, in kako ste začeli piti kavo?

Kaj vem, v službi, v družbi...

SIN: No, vidite, tako je tudi s tem. S heroinom. Kar tako, mimogrede se začne. Imel

tiste, ki so prenehali, se nekako rešili in so pripravljeno pomagati drugim. V zadnjem letu, odkar delamo, imamo več sto ljudi, ki imajo zvezo s heroinom. Posredno bi lahko navezali stik s še najmanj enkrat toliko učivalci trdih drog. Izhajajo od pravic uživalcev drog — se pravi da prihajamo od spodaj navzgor. Kakšne so želje in zahteve uživalcev drog? To so primerno zdravljenje, dekriminalizacija uživanja drog, čim manj represije, čim več dialoga, čim manj pritiska policije. Represija onemogoča stik. Iz izkušnje v Evropi pa vemo, da se bo z epidemijo drog kmalu pojavila tudi epidemija aidsa med učivalci drog. Naše društvo je sodelovalo z Univerzitetnim zavodom za zdravstveno varstvo in Višjo šolo za socialne delavce, ko so raziskovali uživanje drog in zvezo z aidsom. Ugotovili so, da vsi po vrsti, od tistih, ki niso bili v stiku z zdravstvom, do onih drugih, ki so bili že večkrat na zdravljenju, še vedno uporabljajo take tehnike uživanja drog, ki stoostronno prenašajo virus aidsa. Gre za postopke pretakanja iz brizgalke v brizgalke, kuhanja v žlicah, uporaba tujih nesterilnih brizgalke... Politika od drog, še posebej od intravenoznega uživanja, se mora popolnoma spremeniti.

Kako? Govorite predvsem o svojih pravicah, kaj ste pripravljeno storiti sami?

GORJUP: Nujen je program zmanjševanja škodljivih posledic uživanja drog. To pomeni, naj od uživalcev ne bi zahtevali nujnega abstiniranja. Gre za to, da takega človeka sprejmeš takega, kakršen je, to, da uživa droge, in da mu že na samem začetku ponudiš možnost zaposlitve, stanovanja ali karkoli, kar mu najdne pomoč zdravnika, ki mu je čim bliže. Največ stikov se naveže v metadonskih programih.

Pogosto je omenjeno, da nekdo poskuša opustiti drogo. Je to sploh mogoče? Lahko človek neha sam, brez strokovne pomoči?

TOMORI: Bojim se, da smo kar malo pomelali stvari, ki jih ne bi smeli. Strinjam se, da je nujen del terciarne preventive zmanjšanje tveganja pri uživalcih in odvisnih. Vendar bi rada predvsem poudarila, da je treba zmanjšati možnosti, da bi mladi sploh začeli segati po drogi in da jim sploh ne bi bila potrebna. Potem ko je začel, se mi zdi zelo pomembno vprašanje, ki sta ga načela Marjan Gorup in mama, namreč kako prepoznati problem.

stvarnosti... Pri mnogih mladostnikih gre za več razlogov hkrati.

Domači in drugi, ki živijo z mladostnikom, naj pomislijo na možnost, da posega po drogah, kadar: iz domače lekarne izginjajo zdravila, se med njegovimi stvarmi znajdejo tablete, praški ampule, steklenice neznanega izvira, veje iz njegovih oblaci duha po kemičnih sredstvih, če zaznajo duha po zažgani vrvi ali aromatičnem tobaku v prostoru, če mladostnik vztraja pri nošnji sončnih očal in dolgih rokavov v okolščinah, ko to ni primerno (morda želi skriti ozke ali široke zenice ali sledi vbodov na rokah), kadar opazuje sledove krvi na rokavkih, kosme vate, injekcijske igle ali brizgalke, kadar si mladostnik pogosto sposoja denar ali začne doma izginjati denar, nakit...

Mogoče pa je tudi, da ima mladostnik takšne težave, kadar njegovo razpoloženje brez znanjih razlogov močno niha od brezbrzičnosti, potrtosti in nenadne veselja, kadar se ne more zbrati za šolsko delo niti za enostavna opravila, opušta prejšnje interese in ga razvili je pogovor o drogiranju, izgubljajo delovne in priklone prijatelje, se družijo z osebam, o katerih doma ne želi govoriti, kadar je pogosto razdražljiv, sovražen, se izmika stikom z domačimi, ima rdeče oči, težave z ravnotežjem, govorim, spanjem in je telesno slab...

Zakaj mladi posežejo po drogah?

Iz radovednosti, zaradi želje po vznemirjenju in ugodju, pomankanju prijateljev doživeti, želje, da bi bili v družbi sprejeti, da bi se pred vrstniki potrdili, ker si hočejo vlti pogum ali se pokazati bolj družabni, ker so čustveno napeti, potrifi jih obdaja tesnoba, ker bi se radi sprostil, se pomirili, izgnili neprijetni in boleči

re, na skupne dejavnosti, druženje pri športu, rekreaciji, delu doma ali zunaj njega. Če se člani družine poznajo, če so si blizu, prej prepoznajo problem. Ko govorimo o tem, da družina išče zdravnika, ki bi zdravil otroka, zasvojenega z drogo, je zelo zelo pozno...

SIN: Če smem vprašati — kdaj pa naj bi iskal zdravnika? Ali že prej, preden sem bil zasvojen?

TOMORI: Rekli ste, da ste se sami po mesecu dni uživanja droge odločili za zdravljenje — to je izjemno redko. Moram reči, da pri svojem psihiatričnem delu tega še nisem doživel. Žal se za zdravljenje odvisniki odločajo bodisi na pritisk sodišča ali okolja zaradi neutrnežnega vedenja. To seveda zmanjša možnost zdravljenja in ne daje prave motivacije. To, kar ste omenili, je dobro izhodišče za uspešno zdravljenje.

SIN: Ne govorim le o sebi kot narkomanu, ki sem šel skozi to pot. Govorim o vseh drugih narkomanih. Omenjate neurejene družine, emocionalno manj zrele osebnosti in kup drugih stvari in vzrokov... V nadaljevanju pa pravite: razumevanje s starši bi pomagalo...

TOMORI: To pomaga pri dovolj zgodnjem prepoznavanju.

SIN: Ne moremo govoriti o tem, da naj bi nekaj pomagalo, češar ni. Najprej bo treba zavreči stare knjige in napisati nove — veliko novih pogledov o tem.

MAMA: Mislim, da je najhjen odstotek staršev takoj prepozna, da otrok uživa drogo. To je še vedno tabu za vso našo družbo. Saj beremo o tem knjige, se seznanjamo s tem prek časopisov, ali televizije. Toda ko človek to doživlja sam, je vendar le čisto drugače... Mislim, da je šola tista, ki bi morala to prikazati staršem, jim povedati, kaj potegne droga za seboj. Že prej, preden je prepozna.

GORUP: Ne glede na to, kakšne učbenike bomo kdaj vrgli stran, se strinjam z dr. Tomorijem, da so najpomembnejše preventiva, urejena družina, družinska simpatija. Če tega ni »če živijo drug mimo drugega«, je treba najprej pomagati družini, se preden mladostnik seže na primer po drogi. Je pa res, da so nas droge presenetile, da smo vsi skupaj doživeli šok in se lovimo. Družba vsekakor ni učinkovita. Toda kako naj osveščamo starše,

Mladostnik, ki uživa droge, je povsem nekritičen in zanika vse težave, povezane s tem, ali pa je nezaupljiv do vseh, ki mu želijo pomagati, ker se boji posledic. Zato je toliko bolj pomembno, da mu starši, kljub temu, da jih je strah, so zaskrbljeni, jezni in razočarani, pokažejo pripravljenost za pomoč in razumevanje. Omogočijo naj mu pogovor, v katerem bi lahko trezno sprevidel škodljivost in nesmiselnost svojega ravnanja. Skupaj z njim naj skušajo poiskati razloge za to, da se droge opusti, spodbudijo naj ga, da se obrne k zanesljivim in treznim vrstnikom in se jim pridruži pri njihovih manj nevarnih dejavnostih.

V stiku z otrokom se je treba izogibati obtožb in očitkov, iskanju krivde pri njem in njegovih prijateljih, mučnih čustvenih reakcij, samopotilovanja in obtoževanja, groženj s kaznjivo in policijo, zasliševanj o virih droge, ceni in posrednikih, nesmiselnih prepovedi, razglaskanj zmanjševanja, zanikanja ali prikrievanja njegovih težav.

... Zdravljenje ni smiselno, če mladostnik sam ni motiviran zanj in za abstinenco in če v njem ne sodelujejo ljudje, ki so mu v življenju najbližje. Zato ni odveč nobeno prizadevanje, da bi od droge odvisnega mladostnika spodbudili, naj se

odloči za strokovno pomoč pri svojih težavah.

Nekateri viri navajajo, da se je število odvisnežev od drog od leta 1987 povečalo za šestkrat. Samo iz zagrebške bolnišnice Usmiljenih sester poročajo, da se je do letosnjega junija zateklo po hospitalno pomoč (detoksikacijo) petnajst pacientov iz ljubljanskih občin.

»Pri preprečevanju zlorabe dovoljenih in nedovoljenih drog ima izredno pomembno vlogo Univerzitetni zavod za zdravstvo in socialno varstvo v Ljubljani. To je republiška ustanova, ki je spremlja in raziskuje določene vidike zlorabe drog. Zavod, zlasti njegov inštitut za socialno medicino in socialno varstvo, pa zmore dosti več, kot mu je omogočeno in kot se od njega pričakuje. S primerno kadrovsko preprazopreditvijo in okrepitevijo enote za proučevanje in preprečevanje zasvojenosti, enote za zdravstveno vzgojo, delov enote za socialno varstvo ter enote za spremljanje porabe zdravil bi lahko vzpostavili center oziroma inštitut za droge. Tako ustanovo danes potrebujemo. Inštitut bi prevzel tri osnovne naloge pri preventivi, ki naj bi preprečila zlorabe drog: načrtovanje z izvedbo, koordinacijo in evalvacijo preventivnega dela.« (D. Noliml)

Foto: Igor Alincic

RADO RIHA

Zlo v evropskem pogledu

Krvavi etnični spopadi, iracionalne politične strasti, oblasteljni politični vodje, na kratko akutni nacionalizem, tako nekako bi lahko opisali diagnozo, ki jo je evropska politika – tu jo razumem kot preprosto rezultanto vsakovratnega razmerja sil v dvanajstletni – postavila za dogajanja na ozemlju nekdanje Jugoslavije.

Tujiti nacionalizem v posameznih delih razpadle Jugoslavije bi bilo nesmiselno. Z močnim »nacionalnim občutenjem« – karkoli naj bi to že bilo – je zaznamovan tudi demokratični ustroj v Sloveniji. Naj k temu še dodam, da se mi zdi teza, ki jo pogosto postavljajo v deželah nekdanjega socialističnega tabora, da namreč danes na Vzhodu oživljajo nacionalni občutki zato, ker je komunistična ideologija 50 let sistematično zatirala sleherno nacionalno identiteto, teoretično vprašila in politično nevzdržna. Kljub temu pa trdim, da »jugoslovanski nacionalizmi«, o katerih govori evropska politika, nimajo nobene zveze z realno obstoječimi nacionalizmi v posameznih državah ali republikah na ozemlju nekdanje Jugoslavije. V tem evropskem govoru ne gre ne denimo za regresivni nacionalizem, ki danes ogroža državi, politični in družbeni demokratični ustroj v Sloveniji, ne za totalitarni nacionalizem rodu in grude v Srbiji. Nacionalizem, ki ga evropska politika diagnosticira kot skupno jedro »jugoslovanskih razmer«, je fenomen, ki obstaja le v evropskem pogledu. Na »primeru Jugoslavije« se tako spet enkrat potrdjuje Heglova teza, da je Zlo vsebovano v pojmlju.

Če nekoliko poenostavim: v nekdanji Jugoslaviji nam je problem nabrali celo vrsto slabosti in nerešenih ispolnjen, med drugim tudi latentni nacionalizem. Resnično tako pa so te slabosti in nerešeni problemi postali šele ikrat, ko

navidez neviralni, zgolj opazjuči pogled evropske politike v njih ni znal razbrati drugega kot izbruh nacionalizma. Ta pogled je na docela predmoderen način preobrazil nacionalizem – element političnega življenja, ki skupaj z drugimi političnimi elementi sestavlja konkretno mrežo »jugoslovanske« politične realnosti in dobiva svoj pomen šele v tej mreži – v nekaj, kar obstoji samo na sebi, v bit. Slovenci, Hrvati, Srbi nismo več, tako kot drugi Evropejci, dejavniki konkretnih in spreminjajočih se političnih in družbenih razmerij, ampak nas ta pogled fiksira na nacionalno ali, odvisno od njegove strogosti, nacionalistično bit.

Ni čudnega torej, da sedanja dogajanja evropsko politiko prepričujejo, da je jugoslovansko tako pravilno diagnosticirala kot nacionalizem – saj je naredila in še vedno dela vse, ampak res prav vse. Da bi to sestavino naše politične realnosti spravila v dejavno bivanje. Z vsemi sredstvi politične prisile je, ne da bi se ozirala na realne gospodarske, družbene in politične interese posameznih republik, skušala uresničiti svojo predstavo o enotni Jugoslaviji – in na tak način doseglja, da Jugoslavije, ki bi se pred tremi leti nemara lahko prežvela konfederativno urejena danes ni več. Jasno profilirana politična protislova je skušala neresena stlačiti pod isti nacionalistični imenvalček – in na tak način doseglja takšno poglabitev teh protislovij, da so zares postala neresljiva. Vse

težnje po avtonomiji je zavračala kot separatizem – in tako doseglja, da je Jugoslavija zares razpadla na svoje sestavne dele, tako kot s politično nepriznavanja in izoliranja Slovenije in Hrvaške danes prispeva h krepljivi ksenofobično-nationalistične desnice v obeh državah.

Kaj se skriva za tem evropskim pogledom na »Jugoslavijo«, kakšen je njegov spoznavni interes? Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, moramo pozabiti na tožbe, da Evropa Slovenije in Hrvaške ne razume, da nima pravega vplogleda in informacij, da je izpostavljena tujim vplivom itd. Mislim, da so evropske države vedno dobro poznale in razumele Jugoslavijo, se pravi, da so vedno znale v njej razpoznati in uresničevati svoje interese. Bliše in beda partikularnih evropskih interesov v vožu jugoslovanske krize pa sta danes postala že več kot očita.

Fantazmatski »jugoslovanski nacionalizmi«, ki delujejo kot objekt evropskega pogleda, resda nimajo nič opraviti z »jugoslovanskimi« politično realnostjo, imajo pa toliko več opraviti s politično realnostjo združujoče se Evrope. Povedo nam nekaj o načinu, kako se evropska politika spopriema z vsem tistim, kar bistveno sili k Evropi, a ikrat isti univerzalne in integrativne evropske kulture predstavlja nekaj »ne-evropskega« – s specifičnimi evropskim partikularizmi in različnostmi, s problemi znotrajevropskih odnosov in nacionalnih razlik itd. So znamenje za to,

da (tudi) v Evropi njeni simboli in realni integracijski procesi ne potokajo prek priznane in upoštevanja vsega bogastva znotrajevropske različnosti in heterogenosti. Vztrajnost in togost, s katero nas evropski pogled priprena na našo dozdnevno nacionalistično bit, govori tudi o tem, da izvaja evropska politika proces evropske integracije kot pravi izključevalni in potlačitveni proces. Evropa 92 se konstituirala z izključevanjem svojih lastnih različnosti, z izrinjanjem svojih notranjih razlik na rob homogenega polja univerzalne evropske kulture. Podoba krvavih, necivilizacijskih »jugoslovanskih emičnih bojev« je sredstvo, ki evropski politiki omogoča, da obravnava znotrajevropske različnosti in posebnosti, ne da bi jih pri tem v njihovih neodpravljenih posebnostih in različnostih zares priznala. S pomočjo »nacionalistične Jugoslavije« kot fantazmatske podobe vsega neevropskega lahko evropska politika rešuje, ne da bi zares rešila, problem lastnih partikularizmov, vsega tistega, kar ni brez preostanka prevredljivo in univerzalni jezik evropske kulture. Če ne bi Jugoslavija s svojimi realnimi realnostmi obstajala, bi si jo morala evropska politika očito izmisliti. Morda je v tem tudi eden izmed razlogov, zakaj ta država, ki je za svoje nekdanje državljane že zdavnaj mrtva, še vedno obstaja kot živi mrtvec, ki se hrani z njihovimi telesi.

Brecht je v komentarju k liku Matere Korajže nekdo zapisal, da se ona, Mati Korajža, iz

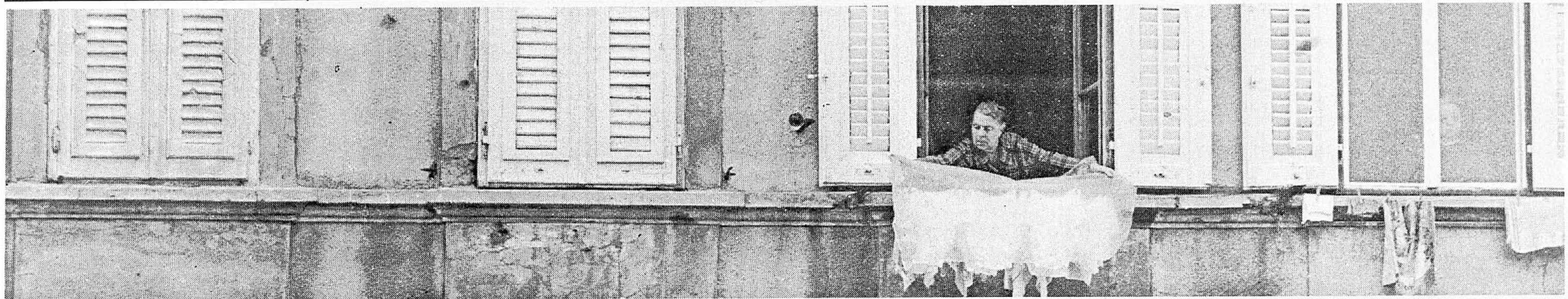
svoje nesreče sicer ne more ničesar naučiti, zato pa se lahko vseeno nekaj naučimo mi, ki kot gledalci opazujemo njeno trpljenje. Zdi se, da velja za odnos evropske politike do »Jugoslavije« ravno nasprotno. Srbska osvajača vojna je vsaj pri eni od vojskujočih se strani, pri hrvaškem prebivalstvu, že sprožila učne procese. Tako Hrvti danes že vedo, da je vlada, ki ne pozna drugega kot svoj lasten narod, za ta narod pogubna. Le opazjuoč evropska politika se ni, razen redkih izjem, iz jugoslovanskega primera, kot kaže, še ničesar naučila. Da se ta politika še do dneva današnjega ni mogla odločiti, da bi javno in politično učinkovito identificirala srbsko politiko kot agresorja, to je vsaj hudo, a ni še razlog za pravo skrb. Navsezadnje je takšno ravnanje evropske politike vsaj nam v Sloveniji pomagalo, da po evforiji demokratične transformacije zopet odkrivamo čut za realnost. Tako danes ne vemo le, da od evropske politike ne smemo ničesar pričakovati, tudi kadar gre za človekove pravice in demokracijo, da je treba od nje vse izsiliti in si vse izboriti. Vemo se nekaj več: da nam ni treba več hrepeneti po Evropi, da smo svoj cilj že dosegli – danes vemo, da smo prav tako egoistični, samozadostni, nekompetentni in dvoilčni kot združena evropska politika. Vemo, da smo že pravi Evropejci.

Razlog za resno zaskrbljenost spriču evropske »jugoslovanske« politike je neke drugje, namreč v tem, da politika neevropskega, necivilizacijskega razpona neke države sredi zdru-

žujoče se Evrope ni vzel kot povod za to, da se enkrat temeljito premisli in preveri nosilnost svojega univerzalizma in svoje dialoške kulture. Skrb zbija dejstvo, da se evropska politika na »primeru Jugoslavije« ni naučila ničesar o sebi. Kar pa bi se o sebi morala naučiti, je, da se zdejšnja integracijska politika Evrope nagiba k izključevanju in ne k pripoznanju vsega tega, kar to Evropo konstituirajo in česar ni mogoče brez: preostanka integrirani in univerzalizirani. Konstrukcija »fantazmatskih jugoslovanskih nacionalizmov« je dvojna povorba. Na eni strani gre za povzročeno podobo nacionalizma kot realnega elementa realnih političnih razmer v nekdanji Jugoslaviji. Na drugi strani za povzročeno podobo »neevropskih« momentov sredi same Evrope, za povzročeno podobo vsega bogastva njenih lastnih posebnosti in razlik.

Na haški konferenci je bila izrečena izjava, ki po mojem mnenju strnjeno izraža vso bedo zdejšnje evropske »jugoslovanske« politike. Ko bombardirana Dubrovnik le ni bilo več mogoče ignorirati, se je evropska politika odločila za energičen protest. Njen govorček je tako izjavil, citiram po spominu, naslednje: »Evropa odločno obsoja neubelne vojaške napade na Dubrovnik. Ta bombardiranja niso več v nobenem razmerju z zastavljenimi vojaškimi cilji« (se pravi, z deblokado vojaških, »zaščito« Srbov in vsem, karkoli že je evropska politika velikičudošno priznala uniformirani topli, ki danes samo sebe imenuje Jugoslovanska armada, kot njen »vojaški« cilj).

Proti tej barbarski izjavi angleškega plemiča ni v Evropi, kolikor vem, nihče povzdignil glasu. In vendar je logika te izjave analogna tisti, ki pravi, da je bilo upliranje milijonov Židov med drugo svetovno vojno nekoliko pretirano, saj ni bilo v nobenem razmerju z zastavljenimi vojaškimi cilji Tretjega rajha.

VOJKO VOLK

Veliko sprenevedanje

Praktično vse gospodarske blokade, ki jih je doslej mednarodna skupnost uperila zoper kakšno državo, krsiteljico mednarodnih norm, so spodletelo oziroma niso, dale pričakovanih rezultatov. Razvoj dogodkov v Južnoafriški Republiki (JAR) danes sicer nekatere razlagajo kot uspeh dolgotrajne splošne mednarodne blokade te države, ki se počasi postavlja od svojih rasističnih dogem, ni pa dvoma, da dovolje te blokade rasistični režim ni prejel kaj prida škode. Vsa gospodarska zagotovila ne, in to je lahko jasno vsakomur, ki mu je vsaj približno znan gospodarski položaj te države. Demokratizacija JAR (oziroma razpad rasističnega režima) pa lahko prej kot blokadi pripisemo boju črncev in tudi belih demokratov za enakopravnost vseh ljudi in seveda tudi nekemu naravnemu razvoju južnoafriške države. Da so Južnoafričani praktično kljub vsemu ves čas blokade bolj ali manj uspešno poslovali in trgovali, pa je tudi znano.

Svež, a tudi povsem drugačen primer, je denimo Irak, ki morda še najbolje odraža dejstvo, da sankcije, uperjene zoper tiranske režime in tirane, prizadevajo zgolj ljudi, ki tako živijo dvojno mero trpljenja; tisto, ki jim ga prizadeva tiran sam, in tisto, ki ji ga prizadeva še celotna mednarodna skupnost. Da pri vsem tem tiran in njihovi režimi teh sankcij ne občutijo, je vnaprej jasno tudi tistim, ki se za take sankcije odločajo. Vselej, ki je mednarodna skupnost pristopila k ekonomskim sankcijam zoper posamezne države, so bili prizadevi predvsem najnižji sloji, ki ne morejo preživeti niti brez pomoči, kaj šele da bi preživel sankcije. Hkrati so ti ljudje za dejanja

svojih oblastnikov najmanj krivi in odgovorni in četudi se odkrito bojujejo zoper »kaznovani« režim, jih sankcije najbolj prizadevajo. O tem pričajo tudi različne študije o posledicah odtegotovanja mednarodne gospodarske pomoči državam, katerikoli oblasti so se tako ali drugače, zasluženo in nezasluženo zamerile vplivnim dejavnikom in državam v mednarodni skupnosti. Odtegotovanje pomoči je neka predstopnja prave gospodarske blokade, v konkretnih primerih pa lahko privede do usodnih posledic za ekonomije in prebivalce na tak način prizadetih držav. Gre za problem stopnje konsenza mednarodne skupnosti ob izvajanju konkretnih sankcij. Če je ta stopnja visoka, so lahko visoki tudi učinki (spet gre seveda za »višino stopnje« trpljenja ljudi v takih primerih), če pa konsenza ni, so učinki lahko nič.

Ene boljših novejših študij o tej problematiki je zagotovo študija z naslovom Development Aid and Human Rights dr. Katarine Tomazevič. V njej med drugim opisuje učinke dajanja in odtegotovanja mednarodne ekonomske pomoči, posebej državam v razvoju. Pomembno pa je, da poudari, da verodostojni podatki, ki nesporno dokazujejo, da sleherni odtegotovanje mednarodne pomoči škoduje

prebivalstvu, »odtegotovalci« pomoči praktično nikoli ne dosežejo zastavljenih političnih ciljev. Se najmanj takrat, kadar je cilj posebej visoš, denimo »uveljavljanje človekovih pravic« v konkretni državi. Dr. K. Tomazevič ugotavlja, da se v takih primerih zgodi zgolj to, da so ljudje poleg tega, da nimajo temeljnih pravic, še ob krh. Podatek, da je bilo pred forumi OZN v zadnjem desetletju formalno obravnavanih skoraj 70 držav krsiteljice človekovih pravic in da ni bilo praktično nobenega predvidenega uspeha, pove vse o smislu ekonomskih sankcij. Če je torej jasno, kaj je moč in česa ni moč doseči z odtegotovanjem gospodarske pomoči in z ekonomskimi blokadami, se lahko vprašamo, kaj pravzaprav želi Evropa, s tem ko se odloča za takšno, hudo sporno kaznovanje Jugoslavije, in to v »paketu«, in bolj ko si človek skuša razložiti srmošno cagavost Evrope in njene tako hvaleljene sistema evropske varnosti v primeru vojne na Hrvaškem, bolj postaja prepričan, da vse skupaj ni le odraz strahu, zmedenosti in imenoči evropske politike, ampak preprosto psi, ki jo Evropa pač namenoma in v skladu s svojimi interesi ubira.

Kako si lahko drugače razlagamo dejstvo, da zoper Srbijo, alias Jugoslavijo in njeno moril-

sko vojsko evropske države niso ukrepale s praktično nobenim od možnih klasičnih diplomatskih ukrepov vse dole, dokler zadeva ni prešla v totalno vojno. In vse do danes ni niti ena država protestno umaknila svojega veleposlanika iz Beograda, vse do napadov na središče Dubrovnik ni bilo niti ostrih diplomatskih protestov in vse do današnjega dneva ni celotni masineriji evropskih analitikov uspelo identificirati agresorja in napadalca v tej vojni in v skladu s tem ukrepati. Zato ni in ne more biti čudno, če se iz tega diplomatskega evroplodnjaka izcimijo zadeve, ki so v izrecno in izključno korist srbskega tirana in agresorja; embargo na uvoz orožja, ki ga ima edino Srbija na voljo v neizmernih količinah, in srmošno kaznovanje »Jugoslavije«, za katero sami evropolitički pravijo, da je ni več. Koga pravzaprav hočejo kaznovati?

Če gre sklepali po zavlečevanju Evrope in po tem, da ta pravzaprav do danes ni uporabila niti vseh formalnih oblik diplomatskega, kaj šele vojaškega pritiska na srbske agresorje, lahko ugotovimo, da Evropa pravzaprav ne skriva zadovoljstva, da ji je uspelo spopad na Hrvaškem lokalizirati, ukrovniti v eno od lokalnih, državljanskih vojn na Balkanu. In to je zanjo v tem hipu dovolj. Vsako morebitno

ukrepanje pa seveda tehtajo prav v luči morebitne ekspanzije teh spopadov na širše področje, se posebej očito pa to velja za možnost kakršnegakoli vojaškega posredovanja, tudi takšnega, ki bi ga izpeljale mirovne sile ZN.

Vse skupaj pa se v končni fazi zreducira na za vse nas grozljivo, za Evropo pa sila pragmatično ugotovitev; Evropa povsem očito čaka, kdaj se bo Srbija do sritega najedla in kje se bo ustavila? O tem, da se ne bi ustavila vsaj na mejah bivše SFRJ, kajpak vstevši Slovenijo, o tem Evropa očito ne razmišlja.

Niti najmanj ni torej res, da Evropa nima ustreznih poti in mehanizmov in da zato ne more učinkovito ukrepati v korist napadenih in ubijanih. Začetek tega ukrepanja bi seveda bil v ugotoviti dejanskega stanja na Hrvaškem, in to na povsem običajen, mednarodnopravnih in vojaških način. Saj ne more biti dvoma o tem, kdo je »zašel« v »osvajanje« čigavega ozemlja in kdo z vsem možnim orožjem in letalskim bombardiranjem pobija civiliste v mestih in vaseh. Ali pač? Je Evropa pozabila, da se je skupaj s celotno mednarodno skupnostjo za vselej zarekla k preprečevanju »konvencije« kateregakoli mesta na zemeljski obli?

Povejmo torej, česa Evropa ni naredila, pa bi lahko;

- lahko bi umaknila veleposlanike iz države, ki ji prav ti vzdržujejo mednarodno subjektivito in legitimirajo početje beograjske bande predsedniške četvice;

- lahko bi priznala Slovenijo in Hrvaško in se prenehala smetiiti z »argumenti«, karvsten je tisti, da bi to lahko privedlo »do zaostrovanja konfliktov« (s kom, Evrope s Srbijo?);

- lahko bi jasno identificirala agresorje in se odločila za selektivne ekonomske sankcije. Prav takšne in prav v tem primeru bi sankcije imele vsaj smisel in bi nedvomno zlonile ubijaški član pobesnele soldateske;

- lahko bi enostavno stopila v bran napadenih in se odločila za intenzivno humanitarno in ekonomsko pomoč Hrvaški, ki ji je treba pomagati v imenu temeljnih načel varstva človekovih pravic pa še naravne kulturne dediščine človeštva za povrh, če je to res tisto, kar Evropejci bolj tritira kot bombardiranje bolnišnic;
- lahko bi, navsezadnje, prav z mednarodnim priznanjem Hrvaške omogočila njeno oborožitve, okrepitev sposobnosti te države, da se sama obrani in osvobodi in tako prihrani mednarodni skupnosti vojaško posredovanje in pa tistih »mogočnih« 200 milijonov dolarjev, kolikor bi utegnulo stati posredovanje modrih čelad.

Po analizi vseh teh bolj ali manj trdih domnev in dejstev treznemu človeku res ne preostane drugega, kot da ugotovi, da sta Hrvaška ali vsaj njen velik del evropski Yuvokar.

ANTON P. ŽELEZNIKAR

Preveliki še dve univerzi?

Kot šolnik bi si seveda želel več slovenskih univerz, ki naj bi omogočale tudi prekomerno bogato in ne le nujno izobraževanje. V tem sholastičnem razmišljanju tudi ne bi postavil vprašanj o potrebah gospodarstva po ustreznem izobraževanju v sedanjem trenutku ali – Bog ne daj – celo državni strategiji tehnološkega in gospodarskega napredovanja, v katerem bi bili univerza in znanost harmonično, tj. smiselno in učinkovito vključeni v načrtovanje zagon države kot nove nacionalne in mednarodne entitete. Vendar se prav to, tj. nesmiselna predimenzioniranost univerze in znanosti z vrtanjem v prazno že dogaja brez posebne strategije, ki bi bila posledica državnega načrta in analize o gospodarskih potrebah v število in profilih kadrov. Brez pretiravanja lahko govorim o statusu »quo« univerze in znanosti iz obdobja pred politično demokracijo. Vendar postajajo razmere čedalje bolj protislovne, saj se neperspektivna organiziranost velikih raziskovalnih institucij prenaša še na raven državnega financiranja in administriranja. To kar bo vide v oči, je pomanjkanje koncepta in globalne strategije, ki je dominanten interes pedagoških in znanstvenih institucij usmerjen predvsem k avtomatičnemu pridobivanju in zagotavljanju državnega kapitala iz proračuna republike.

Ob podpori politike se lakomnost velikih znanstvenih kompleksov postavlja pred pedagoško in znanstveno ustvarjalnost. Napreduje in izpolnjuje se predvsem ravno javna organizacija izkoriščanja državnih financ, njihovega prisvajanja in prioritetenega pridobivanja s pomočjo klanov in demagojice lansiranja velikih zgodb. Nove oblastniške grupacije so se učinkovito združile z bivšo rdečo-zeleno navezo in to, kar je bilo razpozano kot sovjetizacija institutov, se zdaj v organizirani obliki prenosa na ministrstvo za znanost in tehnologijo. Pri tem se je iz pedagoških razlogov in zaradi značilnih razvojnih pomanjklivosti docela izgubil prav tisti tehnološki vidik, ki bi kot možnost učinkovitega prenosa znanja in tehnologije v industrijo moral biti zagotovljen: konkretni vidik iz uporabe bi moral biti zapodan že v okviru snovanja

tehnoloških raziskovalnih projektov. Danes pa so instituti in fakultete sami uporabniki z državnim financiranjem pridobljenega znanja, ki ga plasirajo na trg v obrtniški obliki kot ekstraprofit nadzora države. V tej točki bi bila razmejitve državne in zasebne lastnine znanja brzokone nujno potrebna.

Slovenska alma mater, kolikor je bo po daljšem obdobju demokracije še lahko obstalo, seveda mora obdržati ali ponekod se dobiti resno in naporno znanstveno delo z nadarjenimi študenti. Nastajanje znanja naj bi kot možnost obstajalo na vseh stopnjah študija v obliki regularne in dodatne motivacije za najboljše študente. Ustrezno in primerljivo s povprečnimi standardi razvitih naj bi se uskladila tudi kvaliteta univerzega študija, ki je pri nas še vedno strokovno nedosedena in zanemarjena. Tudi na univerzi, v študentskih vrstah, je bila v preteklosti obstajala t. i. negativna selekcija.

Kvalitetna zaostritev študijskih pogojev in stres ekonomičnosti poslovanja podjetij bosta narekovala realnost zmanjševanja univerze, ki postaja v sedanjih obliki neustrezno predimenzionirana. Kvantitetni podatki o stanju študentske populacije v razvitih državah, o število univerz itd., ki se navajajo znanj gospodarskega konteksta, kažejo, ne le kako smo zaostali, temveč tudi, kako smo glede na bruto produkt per capita predimenzionirani v družbeni porabi. Ta ugotovitev tedaj ne velja le za izobraževalno sfero, temveč tudi za zdravstvo, socialno skrbstvo, proračunsko porabo itd. In če smo se na nekaterih področjih družbene porabe že lotili nujne, neprijetne, toda kvalitativno usmerjene redukcije dimenzij, potem sta podobna racionalizacija in novo

strukturiranje v univerzni in znanstveni sferi nujna. Država lahko to racionalizacijo uravnava brez vpletanja v avtonomijo univerze preprosto s pogojevanimi in demokratično omejenimi finančnimi sredstvi in zakonsko kontrolo kvalitete. Pri tem pa seveda ne sme pozabljati, da sta univerza in znanost sredstvo za doseganje kvalitativnih ciljev sodobnega duha, preživetja slovenske populacije, njenega razvoja v mednarodno kompetitivno skupnost, ki se v demokratičnih okvirih utemeljuje predvsem z ekonomičnostjo, poslovno učinkovitostjo in usvarjalnostjo državljanov.

Univerzi naj bi bilo dovoljeno, da do določene zgorjete meje zbira dodatna finančna sredstva podjetij ter si sposoja raziskovalno opremo pod ugodnimi pogoji za določene raziskave v študijskem postopku, vendar brez preferenčnih koncesij donatorjem. Institutom naj bi bilo dovoljeno državno usklajeno sodelovanje v mešanih, mednarodnih projektih s svojim vsebinskim in valni državnim finančnim deležem. Vse to pa terja dodatne napore državne administracije, tudi diplomacije, pri sklepanju meddržavnih pogodb o sodelovanju na področju univerze in še posebej znanosti. To sodelovanje obsega tudi možnost migracije študentov, profesorjev in političnih znanstvenikov, kar naj bi odprlolo tudi možnosti njihovega zaposlovanja zunaj domovine. Preudarni slovenski starši bodo v prihodnje temeljito razmislili, kam naj pošljejo svojega nadebudneža, da bo to pa opravljeno šolanju lahko vnovič svojjo poklicno kvalifikacijo. Ime univerze, njen dober ali slab glas, bo odločilo vplivalo na zaposlitev. Že danes izobrazba na ljubljanski univerzi ne pomeni veliko pri zaposlovanju doma, kjer prevladujejo

klanovski kriteriji; in kakšna je vrednost te kvalifikacije npr. v Avstriji? Univerza mora tedaj v okviru svoje avtonomnosti upoštevati nove razmere.

Splošno načelo znanosti in manj univerze je postalo, da je dobro le veliko in dovolj agresivno organizirano in da se pri tem izločijo s posebno upravno metodološko močta vprašanja o smiselnosti in kontraproduktivnosti znanstvene danšnjosti. Ni npr. skrivnosti, da na vodilnem znanstvenem inštitutu odloča o strokovni reelekciji en sam komisar, sicer vodja komisije – kot v najboljših časih sovjetizma. – Pluralizem širok stoji v ozadju v imenu umetne vrhovne instance razsojanja, kakor pač trenutno kaže: ali po abstraktnih kriterijih ali po prijateljskih izjemah. Tako je scasoma nastala struktura, ki sama izjavlja, da znanost z gospodarstvom in industrijo nima kaj početi, da je produktivna sfera nekvalificirana za prevzem inovacij itd. V tej točki seveda obstaja rešitev, da se t. i. znanstvene skupine takoj prelevijo v podjetja v inovativnimi produkti, da začnejo osvajati predvsem zahitevne, visokotehnološke trge ob podpori ministrstva za malo gospodarstvo. Da je to mogoče, so že dokazale nekatere skupine, ki so se iz instituta izločile. Ta razvoj naj bi tudi omogočil, da scasoma iz majhnih podjetij nastanejo zdrava sredje-ve velika tehnološka podjetja.

Visokotehnološki in sodobno opremljeni laboratoriji, ki jih ne sofinancira domača in tuja industrija, so kot Ptomkinoove vasece, ki s svojo opremo zganjajo znanost za časopise. Enkrat za vselej bi morali razčistiti, da se tehnološko oziroma tehnike znanosti lahko financirajo iz državnega proračuna le pri pro-

duktnih ali metodoloških učinkih v industriji oziroma gospodarstvu, doma in/ali po svetu. Znanstvene reference (objave) v tujem časopisu so le potreben, nikakor pa ne zadosten pogoj. Če smo v slovensko znanost v preteklem obdobju investirali po grobih ocenah 10 milijard dolarjev in ob tem nismo razvili tržno propulzivno industrijo, ki bi ta sredstva večkratno vračala, potem z nadaljevanjem take znanstvene politike nimamo več kaj početi. Slovenska politika ob tem še kar išče glavo v pesek in tako sama zavira gospodarstvo in tehnološki razvoj, ko ne sproža zahlev. nalog in motivacijskih impulzov za rigidno znanstveno hiperstrukuro; torej še sploh ne razmišlja o pospeševanju nekega konkretnega duhovnega in gospodarskega razvoja.

Ena poglavitnih ideoloških ovir pri spremeni tuju stanja je izločitev znanosti in univerze v specifičen okolju nacionalnih dejavnosti, kot sta mednarodna trgovina in industrija. Zlasti za znanost je to okolje odločilno, saj prinaša bistvene motivacijske impulze, npr. zavest produktivne znanosti, s možnostjo mednarodnega sodelovanja na tehnoloških in industrijskih projektih, s katerimi prietača znanje in kapital za razvoj znanosti in njene izdelave zahtevnejše infrastrukture. Na čelu ministrstva za znanost in tehnologijo se ob takim razvoju pričakuje zrela osebnost z izkušnjami vodjenja velikih gospodarskih sistemov, s ustrežno razgledanostjo in mednarodnimi poslovnimi zvezami, ki enakovarno oblikuje strategijo mednarodnega poslovanja in industrijskega razvoja Slovenije. Ob hoku teh treh ministrskih resorjev stoji svet za strategijo tehnološkega razvoja, ki je soodgovoren za raz-

vov, povezavo in državno financiranje znanosti in tehnologije tudi v podjetjih.

Delovne in raziskovalne skupine (odseki) velikih institutov, ki de facto še sedaj delujejo kot samostojna podjetja na obrtniški ravni, se po hitrem postopku transformirajo v zasebna podjetja z določeniimi začetiimi ugodnostmi. S tem se mešana znanstvena sfera prečisti in finančno razbremeni ter usmeri v projekte v okviru strategije gospodarskega razvoja Slovenije. Državni in mednarodni znanstveni projekti se potrjujejo v skupščini RS, odgovornost za njihovo izvajanje pa nosijo ustreznostna ministrstva.

Slovenija verjetno nikoli ne bo vlesila na področju visoke tehnologije. V tej perspektivi morajo meji raziskovalni projekti na področju vispih tehnoloških soudelebo tujeja znanja in kapitala oziroma se odvijajo v obliki sodelovanja s podobnimi projekti razvitih držav. Pri komercIALIZACIJI znanstvenih rezultatov iz mednarodnih projektov pridobiva RS rojalitete, ki jih uporablja kot tržno referenco in kot reinvesticijo v znanstveno infrastrukturo. Razvoj univerze se uravnava po kriterijih strategije in kvalitete, njena rast se omejuje s smotrnostjo in možnostjo slovenske populacije. Profesorji se lahko obvezno upokojujejo v 60. letu starosti, duno pa jim je možnost, da sodelujejo še naprej v znanstvenih projektih univerze in institutov.

Slovenija tudi ne sme pozabljati, da lahko razvite dohitela te z učinkovitim izvajanjem dveh specifičnih državnih in gospodarskih mehanizmov: (1) z zakonodajo tpa Hong Kong in Singapur in (2) s tehnološko in poslovnoopravno inovativnostjo tpa Taiwan, Južna Koreja in Japonska. Prav univerzi, znanosti in tehnologiji je namenjena v tem kontekstu izredno pomembna (smiselna) vloga konceptualne in tehnološke vleke gospodarstva. Šele določena razvoj nove perspektive bi lahko pokazal, koliko in kakšne univerze potrebuje Slovenija. Vnaprejšnja postavitev štirih univerz ne zagotavlja ničesar, saj je v trenutni situaciji kritično celo preživetje dveh univerz.